

www.zelena-lista.hr

ZELENA LISTA

IZBORNI PROGRAM 2011.

Izdavač:

ZELENA LISTA, Ilica 48, 10000 Zagreb

<http://www.zelena-lista.hr>

e-mail: zelena-lista@zelena-lista.hr

tel: ++385 (0)1 2304 230

fax:++385 (0)1 2304 229

Grafički uredila:

Valentina Toth

Uz potporu:

Swedish Green Forum, Švedska

St. Wetenschappelijk Bureau, Nizozemska

Program izbori 2011.

(Green New Deal za Hrvatsku)

Predgovor	5
1. Zaštita okoliša	
Prostor Hrvatske pred klimatskim promjenama.....	7
Politika planiranja prostora.....	11
Jadransko more i obala - kako ih sačuvati i razviti na održiv način?.....	14
Poljoprivreda.....	17
Gospodarenje otpadom	20
Gospodarenje vodom	23
Zaštita životinja	25
2. Ljudska sigurnost, prava i solidarnost	
Ljudska prava.....	29
Politika <i>Zelene liste</i> za zaštitu i promicanje ljudskih prava.....	32
Rodna ravnopravnost i prava žena.....	39
Prava seksualnih manjina.....	42
Zdravstvo.....	44
Građanska participacija.....	48
Izborni sistem.....	51
Sigurnost.....	54
3. Održivi razvoj	
Predškolsko, primarno, srednje i visokoškolsko, te cjeloživotno obrazovanje za društvo znanja	59
Poduzetništvo i održivi regionalni ekonomski razvoj.....	64
Energetika.....	72
Promet.....	76
Kontrola industrijskog onečišćenja okoliša.....	79

Predgovor

Nakon višegodišnjeg ubrzanog rasta globalna je ekonomija tijekom 2008. i 2009. godine doživjela krah. *Balon od sapunice* stvoren špekulativnim nepostojećim novcem i burzovnim mešetarenjem najprije se rasprsnuo u financijskom sektoru, a potom se kriza prelila na realni dio, gdje se stvaraju nove vrijednosti.

Možemo li reći da je svjetska ekonomska i financijska kriza pogodila Hrvatsku? Da, ali samo donekle. Jer, hrvatska država, društvo i gospodarstvo, već su dva deset godina u stalnoj krizi koja je u nekim godinama izrazita, a potom nastupa razdoblje *blaže krize*. Nažalost, u Hrvatskoj su te promjene uglavnom ovisile o vanjskom zaduživanju i trošenju iznad stvarnih mogućnosti.

Stanje permanentne krize u nekim državama mnogi nazivaju i tranzicijom.

Zbog toga je ovaj *Program* u mnogim poglavljima gotovo istovjetan onom iz 2007. U Hrvatskoj se gotovo ništa nije promijenilo, pa ni nabolje. Neki su problemi danas izraženiji negoli prije četiri godine, uzroci lošeg stanja koje smo dektirali 2007. godine danas su jasno vidljivi, a posljedice mnogo dramatičnije.

Jedino u čemu se slažu gotovo svi analitičari, poražavajuća je činjenica da Hrvatska kao država nema nikakvu strategiju razvoja.

Svaka vlada proklamira načela koja na teorijskoj razini dobro zvuče, poput porasta BDP-a, vladavine prava, socijalne države, višeg životnog standarda, zemlje znanja i izvrsnosti, postizanja energetske neovisnosti i efikasnosti i sl.

A zatim, u realizaciji tih *visokih ciljeva* povlači potpuno pogrešne poteze, ponekad i suprotne zadanim ili obećanim ciljevima. Zašto je tomu tako?

Razlozi današnjeg lošeg stanja u svim sektorima vrlo su složeni i ne mogu se sažeti u nekoliko rečenica unutar ovog Program. Ipak, očigledno je da ljudi koji su obnašali vlast tijekom proteklih dvadeset godina naprosto nisu bili dorasli odgovornoj dužnosti na koju ih je izabrao hrvatski narod. Najmanje od svega, nisu razumjeli povijesni, zemljopisni i ekonomski položaj Hrvatske kao nove, male i samostalne države u srcu Europe.

Ovim Programom želimo pokazati drukčiji put i stvarne mogućnosti razvoja koje bi Hrvatska mogla ostvariti kad bismo promijenili dosadašnji model i praksu doslovne primjene načela neoliberalnog kapitalizma.

Očito je, taj globalni ekonomski model neoliberalnog kapitalizma zapao je u *sljepu ulicu samorazaranja*. Nužno je stvoriti i izgraditi nove putove, najprije za izlaz iz permanentne krize i samouništenja, a zatim i **novi model razvoja zasnovan na drukčijim vrijednostima**.

Bezobzirni profit kao osnovni pokretač i mjerilo liberalne ekonomije uzrok je stalnom gomilanju bogatstva u sve manjem broju ruku, a posljedica je - opća financijska i privredna kriza.

S druge pak strane, širom svijeta, povećava se broj ljudi koji nemaju osnovne uvjete za život. Nemaju vodu, hranu ni dom.

Ta golema neravnoteža uzrok je dubokim krizama, jer malobrojni vlasnici kapitala na kraju gube i osiromašena tržišta na kojima su se obogatili. Planet je ipak premali za nekontrolirani rast i neograničeno iscrpljivanje svih resursa, a naročito ljudskih.

Sustav nametnut cijelome svijetu kao jedini mogući model, naglo posustaje i u zemljama koje se rado nazivaju njegovom kolijevkom.

Nažalost, zaboravilo se da su ti mehanizmi odavno proučeni i objašnjeni, a pohlepa i lakomost stvorili su prividni napredak zasnovan na fiktivnim vrijednostima. Umjesto stvaranja novih vrijednosti proizvodnjom i zapošljavanjem, mešetarilo se fiktivnim novcem i manipuliralo tržištem dionica.

Na kraju, potrošačko je društvo samo sebe potrošilo.

Očito je, neizbježna je temeljita promjena samih osnova ekonomije i svjetonazora u kojemu je potrošnja dominantno mjerilo. U tome bi najveću ulogu mogao odigrati **pojam održivosti** koji je u samim korijenima zelene politike. U odnosu na današnje kaotično stanje on zahtijeva odricanje i pravedniju raspodjelu dobara, što je mnogo bolje od kolapsa civilizacije.

Kao cjelovit društveni i ekonomski model, zelena se politika nameće kao svojevrsni *treći put* prema izlazu iz krize, ali i kao pravedniji sustav u kojemu pojedinac neće biti u sukobu s okolišem niti će uludo trošiti temelje svojeg postojanja. To je politika na duži rok, za buduće generacije, a *Europski zeleni* razradili su je i zaokružili pod nazivom *Green New Deal*.

Našim potomcima moramo vratiti barem dio onoga što smo uludo potrošili.

Prostor Hrvatske pred klimatskim promjenama

Sadašnje stanje i sagledivi razvoj

Globalne klimatske promjene vidljive su posvuda, a znanost je potvrdila izravnu povezanost ljudskih aktivnosti s bržim nestajanjem ledenjaka, topljenjem polarnog leda, dužim vegetacijskim razdobljima i migracijama mnogih vrsta. Promjene u rasprostranjenosti i ubrzanom izumiranju vrsta smanjuju bioraznolikost na cijelome planetu, a izravno utječu i na ljudsko zdravlje.

Učestale vrućine bez presedana zahvatit će gotovo sve europske regije, a u mnogim prirodnim granama izazvati ozbiljne nevolje. Povećava se rizik iznenadnih velikih poplava na kopnu i podizanje morske razine. Poplavama pojačana erozija tla koja se izmjenjuje s dužim vrućinama i jakom sušom posvuda će smanjiti poljoprivredne prinose.

Ostvari li se nepovoljniji scenarij visoke emisije CO₂ do 2080. godine, u nekim bi područjima moglo nestati i do 60 posto živih vrsta.

Predviđa se dramatična nestašica pitke vode, smanjenje hidropotencijala, štete u ljetnom i zimskom turizmu te sve manja proizvodnja usjeva. Valovi vrućine i šumski požari povećat će i zdravstvene rizike, a utjecat će i na industriju koja ovisi o drvu, pašnjacima i poljoprivredi.

Hrvatska je zemlja s relativno malom naseljenošću, pa naše najveće bogatstvo i glavni resurs predstavlja upravo prostor. A taj prostor danas, a tako i ubuduće, nudi veliku raznolikost oblika, klime i bioloških svojstava, pa očuvanje tih prednosti mora biti glavni strateški cilj.

Gospodarenje prostorom na održiv način ne znači odricanje od industrije i ostalih prirodnih aktivnosti, no one se više ne mogu provoditi stihijski i s današnjom nebrigom.

Iako je odavno prešla granicu elementarne nepogode, u Hrvatskoj će se dvadesetogodišnja latentna suša nastaviti i postupno pogoršavati. Učestale kraće i suhe zime bez smrzavice donose širenje svih vrsta nametnika i bolesti koje ih prate. To će se odraziti i na stanje u stočarstvu i u javnom zdravlju, te proizvodnji hrane uopće.

Povećana opasnost nepredvidljivih izmjena suše i poplava ugrožit će većinu poljoprivrednog zemljišta. Kako nemamo ni kanala ni sveobuhvatnog sustava natapanja i odvodnje, mogli bismo izgubiti veći dio kultiviranog tla. U najpovoljnijem slučaju, obrađivanjem znatno većih površina negoli dosad, bit ćemo sretni sa sasvim prosječnim prinosima, ali nećemo izbjeći neugodne posljedice po stanovništvo.

Unatoč neizbježnom zatopljenju, u Dalmaciji i Primorju, zbog prodora polarnog zraka uzrokovanog kaosom u uobičajenom gibanju ciklona, moguća su tijekom sljedećih trideset godina i uzastopna duža zimska razdoblja s vrlo niskim temperaturama. Anomalije i ekscesi sve su vjerojatniji upravo u ljetnim razdobljima, tijekom turističke sezone.

Opasnost od poplava povećava i mogućnost raznošenja kemikalija unesenih u tlo intenzivnim umjetnim gnojenjem. Pod svaku cijenu treba izbjeći situaciju koja se dogodila Nizozemskoj gdje već godinama svoje zatrovano tlo zatrpavaju zemljom iz Poljske...

Unatoč svim bajkama o plinifikaciji Dalmacije, nitko ne zna kako napraviti najmanje 100.000 dimnjaka za plinske bojlere i kotlove - samo u gradu Splitu. Danas se u cijeloj Europi ugrađuju isključivo niskotemperaturni i kondenzacijski kotlovi (niska razina CO₂ i NO_x) koji za normalan rad trebaju i odgovarajućew dimnjake. Stoga se procjenjuje da nam samo duž obale nedostaje gotovo milijun propisnih dimnjaka s kojima bi se grijanje prostorija i sanitarne vode prebacilo sa struje na plin. Ovi tehnički detalji razotkrivaju neznanje državnih stratega koji investiraju u razdobljima stranačkih mandata na vlasti. Dugoročno, nema nikakve strategije na dobrobit stanovništva.

Ciljevi i mjere politike Zelene liste

Zeleni moraju utvrditi stvarno stanje s koncesijama INE kao i izvore pitke, mineralne i geotermalne vode. Očuvanje tog prirodnog bogatstva nije samo pitanje suvereniteta, već preduvjet elementarnom preživljavanju stanovništva. Za primjer - boca pitke vode i kod nas već košta koliko i boca nafte. Iako bismo bez nafte nekako preživjeli, bez pitke vode nemamo šanse. Stoga pod svaku cijenu treba spriječiti rasprodaju, iznajmljivanje ili koncesioniranje izvora pitke vode, nadzemne i podzemne, širom Hrvatske. To se odnosi i na založno pravo nad lokacijama s izvorima ili pak na cijele vodoprivredne sustave po gradovima. Izvore pitke vode treba izuzeti i iz privatizacijskog paketa Ine i zaštititi ih, a sve ostale podzemne zalihe proglasiti nedodirljivim javnim dobrom.

Hitno treba investirati u sveobuhvatno istraživanje našeg podzemlja i zaštitu podzemnih voda, bez obzira na porijeklo investitora koji bi ih ugrozili.

Također, nedopustivo je da srednja Dalmacija, kao uostalom i cijela Hrvatska, pored obilja solarne energije vodu zagrijava stotinama tisuća električnih bojlera, pa usred najsušnijeg dijela godine nemilosrdno troši vodu iz svih akumulacija, a posebno iz Peruče. Hitno treba uspostaviti kreditne i porezne olakšice za postavljanje solarnih kolektora po svim kućama, apartmanima i hotelima. Za to

nam trebaju domaće, specijalizirane banke koje će poslovati u javnom interesu, u korist hrvatskih građana, a ne za profit koji odlazi u inozemstvo.

Ma kako skupo izgledalo, to je dugoročno mnogostruko jeftinije je od posljedica koje ćemo trpjeti kad cijele regije ostanu tjednima ili mjesecima bez struje - zbog suše. Istu tehniku treba primijeniti za zimsko zagrijavanje prostorija. Kućni budžeti građana će se time osjetno rasteretiti, a državna energetska bilanca će također imati koristi.

Solarna energija nije privilegija priobalja. Primjeri iz unutrašnjosti potvrđuju kako bismo mnoge manje gradove i naselja mogli pretvoriti u gotovo samodovoljne proizvođače struje iz fotonaponskih panela - prema portugalskom modelu ili pak na način Burgenlanda (Gradišća) u Austriji. Zapreka je u zakonodavstvu koje otežava - pa onda i ne stimulira - individualnu proizvodnju struje i prodaju viškova (kao npr. u Njemačkoj). Država je nedavno osnovala nekoliko agencija koje birokratskim zaprekama otežavaju promjene u tom smjeru.

U Zagorju, Moslavini, Slavoniji i na Kordunu treba hitno ispitati sva termalna vrela s vodom bez sumpora i minerala, kako bi se dubinskim sondama osigurala proizvodnja struje u parnim turbinama (bez onečišćenja zraka i CO₂) te zagrijavanje potrošne vode i prostorija.

Sa svega 4,5 milijuna stanovnika imamo prednost pred mnogima, pa optimalnom kombinacijom tehnike i raspoloživih izvora možemo drastično smanjiti ovisnost o svjetskim gospodarima energije. Da bismo u tome uspjeli, potrebno je razbiti spregu vlade, monopolista i ostalih uvoznika energenata. Oni se međusobno hrane sigurnim položajem i prihodima od trošarina i poreza.

Treba nam strategija uzgoja istih vrsta na različitim područjima, kako bismo gubitke zbog nepogoda u jednom kraju mogli ublažiti proizvodima iz drugih područja. To samo potvrđuje koliko su nam važne tradicionalne ili autohtone sorte sa skromnijim, ali dugoročno pouzdanim prinosima, a koliko nam može naštetiti uvođenje jednoobraznih GMO-usjeva s kojima nam se nameću i dužničke obveze prema proizvođačima patentiranog sjemenja i gnojiva.

Umjesto sumanutog i rastrošnog graditeljstva koje proždire prostor, treba nam zaokret u arhitekturi, materijalima i graditeljskoj praksi... Niskoenergetske kuće nude ekonomično funkcioniranje tijekom vrućih ljeta i hladnih (ili toplih) zima.

Prilagodba klimatskim promjenama mogla bi se iskoristiti za otvaranje potpuno novih privrednih grana u području najnovijih tehnologija za energetiku, nove

klimatske uvjete i očuvanje okoliša. U skoroj budućnosti to će biti najtraženiji proizvodi u svijetu.

Hrvatska ima relativno očuvan prostor s kojeg može ponuditi upravo proizvode koji su posvuda u svijetu najugroženiji. Trebamo nove planove za prilagodbu. U tom području imamo goleme mogućnosti koje su sve dosadašnje vlade zanemarivale.

Znanje i proaktivno upravljanje rizicima.

Klimatske promjene imat će utjecaj na sve aspekte života, a stanovnici Hrvatske moraju biti na njih spremni kako bi ih što lakše prebrodili.

Naprimjer:

- treba provesti široku edukaciju stanovništva o tome kako postupati u slučajevima elementarnih nepogoda (poplave, potresa, požara ili zagađenja okoliša radijacijom), kome se obratiti, što poduzeti za samozaštitu i sl.;
- zdravstveni sustav mora biti spreman na pojavu epidemija što znači da obvezno treba jačati ulogu javnog zdravstva i preventive;
- država mora osigurati dovoljnu količinu obveznih rezervi hrane, pitke vode, najnužnijih lijekova i ostalih neophodnih potrepština. Treba ih dislocirati u lokalne zajednice gdje moraju postojati istrenirani timovi volontera koji mogu efikasno djelovati u slučaju katastrofe;
- Hrvatska se mora pripremiti i za prihvat vala izbjeglica iz južnih krajeva (Bliski istok i Afrika) koji će prije ili kasnije, zbog klimatskih promjena i političke nestabilnosti ili ratova, zapljusnuti i naše obale.

Očekuje se da će s vremenom klimatske promjene prerasti u sigurnosno pitanje globalnih razmjera, a Hrvatska kao mala zemlja na važnom geostrateškom položaju mora biti spremna na te izazove.

Politika planiranja prostora

Sadašnje stanje

Deklarirani cilj Strategije i Programa prostornog uređenja RH je stvaranje uvjeta za održivi razvoj, tj. razvoj i napredovanje kvalitete života uz maksimalnu zaštitu prirodnog i kulturnog nasljeđa. Stvarna politika prostornog planiranja aktualne vlade davno je napustila to osnovno i najvažnijeg načelo, pa ne vodi računa o održivom iskorištenju prirodnih resursa, a još manje o potrebama i dobrobiti građana.

Decentralizacija odlučivanja o korištenju prostora teorijski omogućuje da se odluke donose u lokalnim zajednicama, no u mnogim sredinama istodobno ne osigurava dovoljan kapacitet za donošenje kvalitetnih planova. Zbog usitnjenosti velikog broja jedinica lokalne samouprave u mnogima od njih nije moguća ni elementarna samoodrživost, a pogotovo ne pluralistička protuteža lokalnoj dominaciji partikularnih interesa, najvidljivijih upravo u prostornim planovima.

Unatoč složenosti prostornog planiranja, u Hrvatskoj ne postoji institucija koja znanstveno i interdisciplinarno obrađuje tu problematiku.

Novi prostorni planovi nisu raskrstili sa zastarjelom i konzervativnom prostornom politikom čiji su ciljevi bili industrijalizacija i masovni turizam. Posljedice su zapuštena sela i polja, te obalni krajolik upropašten industrijskim postrojenjima i megalomanskim hotelskim kompleksima. Tome se posljednjih godina dodaje pogodovanje privatnim investitorima i dozvoljava aktiviranje 700 km obale u prenamjenu (često i naknadnu - nakon ilegalne gradnje objekata).

Tisuće hektara poljoprivrednog i šumskog zemljišta postaju turističke zone i golf-igrališta, s izgradnjom tisuća apartmana. Posljedica je degradacija krajolika, umanjeni javni prihod i mali broj radnih mjesta, uglavnom u uslužnim djelatnostima koje uvelike ovise o nestabilčnosti europskog i svjetskog tržišta.

U gradovima se također ne štiti javni prostor koji se sve više prešudta isključivo komercijalnim sadržajima. Povijesne jezgre i područja vrijedne kulturne i ambijentalne baštine ne štite se od komercijalne izgradnje. Štoviše, sredstva poreznih obveznika koriste se za infrastrukturno uređenje koji će pogodovati investicijama privatnih profitera.

Najnoviji zakoni kojima se legalizira ilegalna gradnja i smanjuje naknada za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta unose totalni kaos u sustav prostornih planova i to na razini cijele države - s nesagledivom posljedicama.

Naš cilj

Zaštita prostora kao jednog od najdragocjenijih resursa za razvoj i napredak društva, očuvanje i poboljšanje kvalitete života, te očuvanje i zaštitu prirodne i kulturne baštine.

Cilj nam je da prije - ali i nakon ulaska u EU - osiguramo i dosljedno provodimo zaštitu tih vrednota. Želimo uspostaviti djelotvorne mehanizme za zaštitu javnih dobara od bezobzirnog iskorištavanja, degradacije i iscrpljivanja u korist privatnog profita koji se danas načešće pretvara u špekulativni kapital.

Strategijski, prostorno uređenje treba biti u funkciji očuvanja i/ili obnove autentičnog ambijenta, nezagađenih resursa ekološke poljoprivrede, pitke vode i ostalih uvjeta koji su preduvjet kvalitetnog života i razvojna prednost u odnosu na zemlje koje je zanemarivanje dobrobiti građana i beskrupulozno usmjerenje prema profitu dovelo do zagušenja prostora i zagađenja prirode.

Konkretne mjere

Zelena lista se zalaže za osnivanje neovisnog znanstvenog instituta za istraživanje i proučavanje problema prostora. Njegov se rad treba zasnivati na načelu autonomije akademskih institucija, kako bi se osigurale objektivne spoznaje i sloboda od pojedinačnih ekonomskih i političkih interesa. Institut neće biti neposredan planski servis svakojakih naručitelja (takve institucije već postoje), već će na interdisciplinarnoj osnovi stvarati podloge za konkretne planske odluke. Interdisciplinarni pristup mora osigurati poštivanje svih bitnih sastavnica upotrebe prostora: ekonomske (proizvodnja, usluge, promet, energetika), ekološke (dugoročno održiva rješenja zaštite i očuvanja prirodnih resursa, bioraznolikosti i ekološke ravnoteže), kulturne (očuvanje ambijentalne i kulturno-povijesne baštine s prostorom za kreativne intervencije) te socijalne (solidarno ispravljanje razvojnih nejednakosti među regijama).

Zelena lista zagovara reformu prostornog planiranja na način da će podržati uvođenje zakonske obaveze izrade i provedbe *Strategije održivog razvoja* i *Plana razvoja područja* (općine, županije, regije). Najrelevantniji kriteriji kod njihove izrade bit će čuvanje i optimalno iskorištenje prirodnih resursa, ambijentalnih vrijednosti i kulturne baštine. Podržat ćemo zakonske kriterije koji će određivati ograničenja industrijskih, turističkih, energetskih, poljoprivrednih i prometnih, te - do dovršenja demilitarizacije prostora - vojnih investicija.

Ti razvojni dokumenti bit će nezaobilazna osnova za izradu prostornih planova, a svaka izmjena, proširenje zahvata i otvaranje novih zona bit će mogući samo uz poštivanje pravila u ovim dokumentima.

Za otvaranje novih i širenje postojećih zona krupne turističke, industrijske, energetske ili prometne izgradnje, koja je od presudnog značaja za prirodno i kulturno-povijesno nasljeđe i znatno utječe na socijalno-demografske promjene, bit će **obvezna izrada nezavisne studije utjecaja na okoliš, njena procjena od strane nezavisne, stručne javnosti te pristanak lokalne zajednice.**

U očuvanju lokalnih prostornih vrijednosti nije prihvatljiva diskriminacija prema porijeklu investitora, vlasnika i nositelja projekta. Važno je spriječiti da domaće stanovništvo zbog siromaštva bude prisiljeno prodavati svoju imovinu jeftinije od njezine stvarne vrijednosti. Djelatnosti poput očuvanja i obnove tradicionalne gradnje, obrta, metoda uzgoja itd. poticat će se povoljnim kreditima, te savjetodavnim službama za očuvanje vrijednosti prostora.

Zelena lista se najoštrije protivi namjeri Vlade HDZ-a da jednim zakonskim potezom legalizira svu dosada nelegalnu gradnju, a snižavanjem naknada za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta u građevinsko omogućiti rasprodaju zemlje i stjecanje brzog profita zemljišnim mešetarima i golferskim poduzetnicima.

Takva izmjena zakonske regulative dovodi u pitanje osnovne principe planiranja i predstavlja čistu negaciju svrhovitog prostornog planiranja.

Zelena lista će se u svom djelovanju zalagati za ukidanje tih zakona i donošenje takvih zakonskih rješenja koja će djelotvorno osigurati zaštitu javnog interesa.

Jadransko more i obala - kako ih sačuvati i razviti na održiv način?

Sadašnje stanje:

Prostor obale, otoka i akvatorija Jadranskog mora predstavlja najvredniji, a ujedno i najosjetljiviji dio hrvatskog prostora. Na tom prostoru živi oko 1,5 milijuna stanovnika, koji svoju životnu sudbinu vežu uz turizam, ribarstvo, brodarstvo, poljoprivredu te uz neke industrije koje su tijekom godina iznikle u priobalnim gradovima poput Rijeke, Splita, Zadra ili Šibenika. To je prostor rijetkih prirodnih ljepota i raznolikosti, ali i prostor najbogatiji kulturnom baštinom - od prethistorije, grčkih i rimskih vremena, srednjega vijeka i renesanse do mnogih dobrih primjera iz relativno nedavne prošlosti.

Tijekom 45 godina socijalističke vladavine u većim su gradskim centrima poput Pule, Rijeke, Zadra, Šibenika, Splita i Ploča te oko njih, izgrađena velika postrojenja baznih industrija poput željezara, tvornica aluminijskih, cementara, luka, brodogradilišta, rafinerija i sl.

S izuzetkom luka i brodogradilišta, većina tih industrijskih postrojenja ni po čemu se nije uklapala u mediteranski okoliš i dotadašnji način života.

Ribarstvo i poljoprivredna proizvodnja tradicionalnih mediteranskih kultura poput voća, maslina, vinogradarstva i sl. nisu odgovarale vizijama socijalističkih vlasti, pa je sustavno zanemarivana i osuđena na izumiranje. Industrijalizacija povezana s namjerno otežanim uvjetima ruralnog načina života po otocima i lučicama uzrokovala je napuštanje sela i gradića, zapuštanje obradive zemlje i odlazak u veće gradove, a potom i iseljavanje. Industrija koja ničim nije štedjela okoliš zadala i početni udarac devastaciji i onečišćenju jadranske obale i mora.

Šezdesetih godina dvadesetog stoljeća socijalističke su vlasti otvorile granice i počele planski razvijati turizam - u njegovom najgorem obliku. Taj masovni jeftini turizam, usmjeren na ljetne godišnje odmori, a bez razvoja kvalitetnije ponude za produženje sezone, doživio je slom tijekom ratnih godina, od 1991 do 1995.

Istodobno, kao posljedica vrlo lošeg privatizacijskog modela (s nekoliko izuzetaka u području Rijeke), uništeni su brojni pogoni teške industrije, kemijske industrije i tekstilne proizvodnje, ali i neke tradicijske proizvodne grane.

U posljednjih desetak godina svjedoci smo masovne betonizacije i rasprodaje prostora priobalja i otoka, kao i gradnje apartmana i stanova za odmor pod izlikom gradnje turističkih kapaciteta, što je ubrzalo devastaciju cijelog priobalja.

Poznati su i vidljivi geostrateški planovi globalnih energetskih lobija (DružbaAdria, prodaja koncesija stranim dobavljačima vjetrogeneratora, donekle i LNG terminali) koji žele iskoristiti pogodnosti Jadrana. Takav razvoj bez pravila o dugoročnoj zaštiti javnog dobra mogao bi trajno ugroziti osjetljiv i djelomično narušen morski ekosustav.

Što nam je cilj?

Osnovni cilj Hrvatske kao države i društva trebao bi biti očuvanje prirodnih vrednota i ekološke čistoće Jadranskog mora, obale i otoka, te istodobno održivo (umjereno i pažljivo, uz obvezno uključivanje domicilnog stanovništva) iskorištavanje svih resursa Jadranske regije kao važnih komparativnih prednosti u ukupnom ekonomskom razvitku zemlje.

Kako to postići?

1. Pažljivo izraditi i uskladiti razvojne i prostorne planove doslovce svih područja Jadranske regije. U njima treba postaviti oštre granice između zaštićenih prirodnih cjelina, parkova prirode ili nacionalnih parkova - i područja na kojima se želi razvijati intenzivni turizam, graditi nove ceste, apartmane, hotelska naselja, ili pak razvijati tradicionalnu poljoprivredu i ribarstvo. Kao osnovno pravilo treba primijeniti zahtjev da se investitor mora prilagoditi društvenim potrebama ucrtanim u planove, a ne kao do sad, zahtijevati izmjenu planova prema svojim željama.
2. Pri izradi prostornih planova treba naročitu pažnju posvetiti očuvanju postojećih krajolika i spomeničke baštine. Kvalitetni prostorni planovi, razvojne studije i zakoni koji se striktno primjenjuju trebali bi spriječiti nekontroliranu prenamjenu zemljišta u građevinsko radi jednokratnog profita od intenzivne izgradnje, naročito apartmana za prodaju. Međunarodna iskustva pokazuju koliko je takva politika štetna.
3. Povoljnim kreditiranjem i subvencijama treba stimulirati lokalno stanovništvo u razvoju što većeg broja malih, privatnih i kvalitetnih turističkih kapaciteta. Na taj način povećalo bi se zapošljavanje lokalnog stanovništva i spriječila depopulacija, naročito na otocima.
4. Posebno treba stimulirati one privatne poduzetnike u turizmu koji će za opremu svojih hotela i apartmana koristiti solarne kolektore i fotopanele ili uređaje za desalinizaciju i korištenje kišnice. Time će se postupno smanjivati opterećenja u skupoj elektrodistribuciji i povećati energetska neovisnost zemlje u cjelini.
5. Brodograđevne kapacitete, od kojih je većina pred zatvaranjem, treba iskoristiti i prenamijeniti. Naprimjer, u postojećim nerentabilnim brodogra-

dilištima gdje postoje svi potrebni ljudski i tehnički resursi, mogli bi se uz brodove proizvoditi postolja vjetrogeneratora, objekti za prometnice velike modularne građevinske konstrukcije, pa i reprezentativni arhitektonski objekti i sl., po uzoru na razvijene europske zemlje (Njemačka, Danska, Velika Britanija).

6. Kao zemlja sa stoljetnom brodograditeljskom tradicijom moramo zauzavati daljnje propadanje ove industrije. Umjesto stranačkih kadrova, brodogradilištima i pratećom industrijom moraju upravljati stručnjaci s iskustvom. Najnoviji razvoj u svijetu otvara nam prostor u području novih tehnologija, od primjene novih konstrukcija do fotonaponskog pogona. Izgradnja složenih i sofisticiranih brodova koja zahtijeva više znanja i umijeća, a manje čelika, omogućuje nam nastavak tradicije. Stoga je nužno prilagoditi i modernizirati interdisciplinarno školovanje koje otvara mogućnosti i u drugim industrijskim područjima. Također, sve veći broj turističkih plovila i brodova pruža šansu za nova zanimanja na otocima i u priobalju, gdje održavanje i popravak tisuća brodica omogućuje solidnu zaradu. Neodrživo je da stranci koji plove duž naše obale svoje skupe i tehnički odlično opremljene brodove održavaju u Italiji ili Grčkoj. U tomu treba poticati - a ne zatirati - malu brodogradnju koja je pokazala da ima veliki potencijal.
7. Iz predgrađa većih gradova treba postupno izmjestiti *tešku industriju* (rafinerije, cementare, kemijske pogone i sl.) - ili ih zakonima prisiliti na primjenu najviših ekoloških standarda. *Zelena politika* ne isključuje industriju, već traži primjenu suvremenih tehnologija koje ne ugrožavaju okoliš. Zato se zalažemo za pametno i stručno pisanje zakona, koji će unaprijed isključiti zloporabe u korist bezobzirnog profita.
8. Gradovi poput Splita, Rijeke, Šibenika, Zadra ili Pule bogati su kulturnim spomenicima i baštinom, a time su i svojevrsni turistički *mamci*. Posebnim zakonom treba zabraniti svaku novogradnju u povijesnoj gradskoj jezgri, naročito onu koja ne odgovara podneblju ili svojim dimenzijama narušava prepoznatljivu siluetu obalnih gradova. Također, sve planove, zakone, podzakonske akte i norme treba napisati razumljivo i nedvosmisleno, uz jasno navedene sankcije.
9. U suradnji s ostalim državama regije treba čim prije Jadransko more proglasiti zaštićenom ekološkom i ekonomskom zonom i na taj način spriječiti

ti pretjerano izlovljavanje ribljeg fonda. Država mora uspostaviti posebnu pomorsku policiju (morsku stražu) koja će neprekidno paziti pridržavaju li se sudionici morskog prometa međunarodnih i domaćih zakona i propisa. Također, nužno je uspostaviti sustav spašavanja i tehnički opremiti službu za intervencije u slučaju većih brodskih havarija koje prijete onečišćenjem Jadrana i naše obalne crte.

10. U okviru opće poljoprivredne politike, treba poticati lokalnu poljoprivredu zasnovanu na tradicionalnim mediteranskim kulturama kao što su maslinarstvo, vinogradarstvo, uzgoj voća i povrća tipičnog za mediteransko podneblje te ovčarstvo i kozarstvo... Kako uspješni plasman tih proizvoda na tržište danas zahvaća u resore raznih ministarstava, zagovaramo hitnu promjenu dosadašnje prakse i stručno, interdisciplinarno usklađenje zakona i podzakonskih akata. Jer, o tomu ovisi kvaliteta života i standard stanovnika otoka i priobalja, populacijska politika i - državni proračun.
11. Treba čim prije zabraniti, a time i iskorijeniti, svaki oblik lovnog turizma zasnovanog na izlovu umjetno naseljene alohtone divljači u priobalju, a osobito na otocima.
12. *Zelena lista* će se u svom djelovanju naročito zalagati da se ukine Zakon o golf-igralištima koji postoji isključivo kako bi pod krinkom sporta ili bolje turističke ponude neobuzdano bujala apartmanizacija na uštrb domicilnog stanovništva te kulturne i prirodne baštine. Riječ je o vulgarnoj prodaji i nasilnoj prenamjeni zemljišta od koje lokalno stanovništvo niti lokalna samouprava nemaju dugoročnu korist.
13. U pojedinim zonama teritorijalnog mora trebalo bi uvesti moratorij na izlov ribe kočama, barem na nekoliko godina, dok se riblji fond ne obnovi. Također, klasifikaciju brodova i brodica te uvjete ribarenja, treba čim prije prilagoditi uvjetima u susjednim ili konkurentskim zemljama, čime bi se pomoglo održanje domaćeg ribarstva. Za ribogojilišta i podvodne farme riba treba postrožiti kriterije, a postojeće, koje ne poštuju ili ne zadovoljavaju propisane uvjete, izmjestiti na veće dubine, udaljene od crte obale ili otoka najmanje 1 kilometar (ili milju).
14. Cijeli teritorij hrvatskog Jadrana treba proglasiti rezervatom za dupine i ostale morske sisavce čije su populacije svugdje u svijetu ugrožene.

Poljoprivreda

Sadašnje stanje

Hrvatska obiluje plodnim poljoprivrednim zemljištem, osobito u svojem ravničarskom dijelu (prije svega Slavonija). Zbog rascjepkanosti posjedovnih parcela, danas nije obrađena gotovo polovica otencijalno poljoprivrednih površina, što onemogućuje rentabilnu intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Prosječna veličina seljačkih gospodarstava u Hrvatskoj je 5-8 ha. Velik dio poljoprivrednih površina još uvijek je nedostupan zbog mina zaostalih iz rata '91-'95. Kako na razini države ne postoji djelotvoran sustav navodnjavanja i zaštite od tuče, poljoprivredna proizvodnja jako ovisi o vremenskim (klimatskim) prilikama. Tržište poljoprivrednih proizvoda je uglavnom prepušteno „slobodnoj trgovini“, odnosno velikim trgovačkim kućama i lancima, a samo se u jednom dijelu država pojavljuje kao veliki kupac na tržištu pšenice, kukuruza, uljarica i šećerne repe. Dosadašnja praksa pokazuje koliko su česti potresi na tako ustrojenom tržištu.

Zbog skorog ulaska Hrvatske u Europsku Uniju, u novije vrijeme država pokušava organizirati poticati pojedine kulture kao što su maslinarstvo, vinogradarstvo i voćarstvo. Zapostavljen je uzgoj povrća, ljekovitog bilja i autohtonih vrsta voća i povrća, a pogotovo onoga uzgojenog na tzv. organski način. Zapostavljena je i organizacija tržišta takvim proizvodima.

Postupno se pojačava pritisak multinacionalnih kompanija za uvođenje proizvodnje genetski modificiranih organizama (GMO). Zasad je takva proizvodnja zabranjena, no zakonska je regulativa glede GMO-a još uvijek nedorečena. Inspeksijska kontrola je nedovoljna, a dokazivanje GMO-sastojaka u postojećim prehrambenim proizvodima gotovo i nije moguće. Glavni uzrok takvom stanju krije se u činjenici što se na domaćem tržištu sustavno pojavljuje više od 80% prehrambenih proizvoda iz uvoza, često iz dvojbene izvora i nedokazane kvalitete.

Koji su naši ciljevi?

1. Naš osnovni cilj je razvoj domaće poljoprivrede do takve razine da 80% prehrambenih proizvoda na hrvatskom tržištu bude domaćeg porijekla. Za to postoje objektivni uvjeti (zemljišni i klimatski), ali nedostaje državna regulativa, sustav obrazovanja i informiranja zainteresiranog stanovništva te stvaranje uvjeta za organizaciju tržišta u tom sektoru privrede. Bez toga nema kvalitetnog pomaka.
2. Preorijentacija poljoprivredne proizvodnje od *konvencionalne intenzivne* u tzv. *integriranu*, koja primjenjuje ekološki prihvatljive metode i koristi manje

od 50% maksimalno dozvoljenih količina kemijskih sredstava gnojidbe i zaštite bilja te u *ekološku* proizvodnju. Integrirana proizvodnja daje jednake, ali ekološki daleko prihvatljivije prinose nego konvencionalna, što nudi realnu i dohvatljivu pozitivnu promjenu. Za ekološku poljoprivredu postoje objektivni uvjeti, a to je veličina poljoprivrednih posjeda, te smanjena upotreba kemijskih sredstava na mnogim tlima u nedavnoj prošlosti.

Ekološkoj proizvodnji pogoduju manji posjedi na kojima je moguće često i ravnomjerno izmjenjivanje različite usjeve, u skladu s ekološkim načinom uzgoja. Općenito, riječ je napuštanje monokulturnog intenzivnog uzgoja s vgolemim količinama umjetnih gnojiva i kemijskih sredstava za zaštitu bilja. Istodobno, država mora pomoći u stvaranju organizacije i tržišnih uvjeta za otkup takvih *organskih proizvoda* od velikog broja malih proizvođača. U Europi postoje dobri primjeri djelotvorne kombinacije industrijske i organske poljoprivrede.

3. U stočarstvu i peradarstvu također treba prijeći s masovnog uzgoja stoke i peradi u golemim zatvorenim farmama na uzgoj u prirodnijim uvjetima, uz human i zdrav način ispaše na pašnjacima i uz okućnice.
4. Informiranjem i edukacijom treba poticati građanke i građane da u prehrani smanje količinu životinjskog mesa, a povećaju udjel žitarica, voća i povrća. To korisno i poželjno zbog zdravstvenih razloga, a povoljnije je i zbog ekologije. Jer, u ratarstvu se troši manje vode i znatno je manja emisija CO₂ u atmosferu negoli u stočarstvu.

Mjere koje predlaže Zelena lista

1. Potpuna zabrana svake upotrebe GMO-a, podjednako pri sadnji ili u obliku sastojaka tijekom prerade i proizvodnje prehrambenih proizvoda.
2. Ostvarenje osnovnih sigurnosnih uvjeta za poljoprivrednu proizvodnju. Pod tim prvenstveno mislimo na izgradnju infrastrukture navodnjavanja i sigurnosnog sustava za obranu od tuče na razini cijele zemlje, te fiskalne olakšice za osiguranje poljoprivrede od elementarnih nepogoda kod osiguravajućih društava. To je prvorazredni zadatak države.

3. Sustav državne pomoći koji će domaće proizvođače stimulirati na integriranu i ekološku proizvodnju, a ujedno ih štiti od utjecaja globalnog tržišta (po ugledu na razvijene države EU).
4. Obrazovanje za integriranu i ekološku poljoprivredu, koja traži visoku stručnost i napredna znanja koja se stalno razvijaju. Stipendijama i kreditima potaknut će se obrazovanje mladih poljoprivrednika, a ostalima omogućiti da obogate svoja iskustvena i tradicijska znanja.
5. Stručne savjetodavne službe za poljoprivrednike i transfer znanja potrebnih za manju upotrebu umjetnih gnojiva i kemijskih sredstava zaštite te ostalih metoda rizičnih po zdravlje i okoliš. Nužno je organizirati stručnu pomoć za prijelaz na integriranu i organsku proizvodnju.
6. Osiguranje visokih ekoloških standarda u proizvodnji hrane te stvaranje eko-prehrambenih brendova. Kontrolom ekološke poljoprivredne proizvodnje treba izgraditi povjerenje na domaćem i izvoznim tržištima, a posebno u turističkoj kulinarskoj ponudi.
7. Zbog neizbježno viših cijena proizvoda ekološke poljoprivrede na slobodnom tržištu nužne su poticajne mjere za izvoz i za plasman ekološki proizvedene hrane na domaćem tržištu. U početnoj fazi, država i institucije trebaju u tome imati odlučujuću ulogu, jer je država ujedno i velik potrošač. Početni tržišni impuls stvorit će se nabavnom politikom u svim javnim ustanovama kao što su vojska, policija, bolnice, škole, domovi i sl. Ekološki proizvedena hrana može u privatnom sektoru postati prepoznatljiva kvaliteta domaće ugostiteljske ponude.
8. Hitno osnivanje banke sjemena kao trajno osiguranje zaštite autohtonog hrvatskog sjemena.
9. Radi boljeg iskorištenja zemljišta, država treba sistemski podržati kooperativna poduzeća individualnih poljoprivrednika koja bi zajednički obrađivala državnu zemlju ili organizirala otkup i pronalazila tržište za poljoprivredne proizvode malih eko-proizvođača.

Gospodarenje otpadom

Sadašnje stanje

Aktualno stanje u gospodarenju otpadom pokazuje svu promašenost današnje koncepcije koja umjesto kvalitetnog rješenja nudi kaos. Brojni su loši primjeri, od slučaja Lećevice u Splitsko-dalmatinskoj županiji, uskoro Marinščine u Primorsko-goranskoj, spaljivanje otpada u cementarama u Koromačnom, Našicama i Kaštelima, totalno devastiranje i zagađenje područja bivše tvornice cementa u Podsusedu, te mnogi drugi.

Pod 'novom' politikom gospodarenja otpadom nastavlja se gomilanje svih vrsta otpada na jednome mjestu, a umjesto divljih deponija sad se nude "centri za gospodarenje". Propušta se odvojiti otpad na mjestu njegova nastajanja, čime se potencijalno korisne sirovine odlažu izmiješane s tvarima štetnim po okoliš. Time se otpad pretvara u smeće. Centri za "gospodarenje" svode se na centre za manipuliranje tim smećem i najnužnije smanjivanje štetnog utjecaja na okoliš.

U razdoblju od 2007. do danas, MZOPUG je izdalo nebrojene koncesije za prikupljanje i zbrinjavanje pojedinih komponenti otpada i opasnog otpada - isključivo privatnim poduzetnicima - trošeći pritom sredstva namijenjena Fondu za zaštitu okoliša koji se puni iz poreza svih građana i doprinosa svih privrednih subjekata.

Pojedini državni dužnosnici zloupotrijebili su svoje položaje i pogodovali privatnicima. Rezultat je takvog stanja vidljiv u činjenici da na razini države i lokalnih jedinica uprave nema sigurnih podataka o količini pojedinih vrsta otpada, a nema ni jednog pravog odlagališta opasnog otpada. To se naročito odnosi na odlagalište za radioaktivni i nuklearni otpad.

Stanovništvo nije informirano o opasnostima pogrešnog postupanja s otpadom, te o razlici između vrijednog otpada koji je potencijalni izvor sekundarnih sirovina - i smeća. Kako se kod nas otpad uglavnom ne razvrstava prema vrstama materijala, sve što se prikuplja završava kao smeće. Sadašnji način prikupljanja i gomilanja izmiješanog otpada u velikim centrima i na deponijima dokaz je neznanja i slabe političke volje da se u tom vrlo isplativom području osiguraju prihodi gradova, pa i države.

U obrazovanju i u medijima danas nema vidljivog napora da se unaprijedi kultura gospodarenja otpadom, smanjivanje količine otpada odvojenim prikupljanjem i recikliranja.

Rješenja za koja se zalaže Zelena lista

U dosljednom i ekološki odgovornom gospodarenju s otpadom Zelena lista će se zalagati za odvojeno prikupljanje koje počinje već u kućanstvu i na drugim mjestima nastajanja. Zakonskom regulativom unaprijedit će se djelatnosti koje odvojeno prikupljeni otpad recikliraju i koriste kao sekundarnu sirovinu. Na taj

će se način ostvariti značajne uštede i materijalne koristi, ublažiti iscrpljivanje prirodnih izvora i uvozna ovisnost. Izstodobno, izbjeći će se opasno koncentriranje golemih količina otpada u tzv. "regionalnim centrima za gospodarenje otpadom", koji prijete zagađivanjem tla, podzemnih voda i zraka. To je naročito opasno u kraškom području gdje predstavlja trajnu prijetnju onečišćenjem izvora pitke vode.

Takav pristup problemu isključuje gradnju spalionica i spaljivanje otpada u tehnološkim procesima. Cilj je *Zelene liste* da se postotak odvojeno prikupljenog i recikliranog otpada do 2014. godine podigne na razinu od 60% , a do 2018. godine na 80%. Istodobno, *Zelena lista* se zalaže za analitički pristup problemima vezanim uz otpad i stvaranje osnove za sveobuhvatni program smanjenja količina otpada u Hrvatskoj. To se najdjelotvornije može postići jedino promišljenim izbjegavanjem nastajanja otpada.

Zeleni u zbrinjavanju otpada vide veliki ekonomski potencijal. Dobrim sustavom kontrole, doslovnom primjenom kvalitetnih zakona i pravilnika te subvencioniranjem privrednih subjekata koji se bave reciklažom pojedinih komponenti otpada, mogu se otvoriti mnoga radna mjesta. Izvozom sekundarnih sirovina može se poboljšati i devizna bilanca zemlje. Proces kogeneracije pak može imati značajno mjesto u poboljšanju energetske bilance, naročito na lokalnoj razini.

Zalagat ćemo se za provedbu stroge kontrole nad poduzetnicima koji su dobili koncesije za zbrinjavanje pojedinih komponenti i vrsta otpada. Također, zahtijevat ćemo strogu primjenu pravila **zagađivač plaća**.

To uključuje i uvođenje ekološke rente u korist lokalnih zajednica na čijem se području nalazi deponij ili MBO-centar.

Zelena lista smatra da je Hrvatska država dužna na svom teritoriju izgraditi propisno odlagalište za istrošeno nuklearno gorivo iz NE Krško, u skladu sa svim EU-standardima. Prema najnovijoj EU-direktivi to je obveza svake države koja posjeduje nuklearnu elektranu. Od 2015. godine nijedna članica Europske unije neće smjeti svoj nuklearni otpad izvoziti u siromašne i nerazvijene zemlje.

Tog pravila mora se pridržavati i Hrvatska - jer je suvlasnica NE Krško. jednaka pravila vrijede i za trajno odlaganje radioaktivnog otpada (instrumenti, gromobrani i sl.) koji se prema našem sadašnjem zakonu mora izvoziti u zemlje koje posjeduju radioaktivno odlagalište.

Nuklearno i radioaktivno odlagalište mora biti izvan naseljenog područja, na seizmički stabilnom i vodonepropusnom terenu. Sigurni smo da se takvo mjesto može pronaći u Hrvatskoj, no država mora jamčiti primjenu svih sigurnosnih standarda. Pritom lokalna zajednica od toga mora imati koristi tj. mora dobivati izdašnu ekološku rentu.

U odgojno-obrazovnom programu, ali i u svim medijima, nužno je osigurati rano učenje o važnosti dobrog gospodarenja otpadom. Informiranjem i edukacijom treba stvoriti bolje razumijevanje svih problema vezanih uz stalno povećanje količine odbačenih predmeta i materijala. Uz poticanje ponašanja kojim se smanjuje ukupna količina otpada, građane svih uzrasta treba upoznati s pogodnostima i koristima koje nudi odvajanje otpada i recikliranje.

Zelena lista će se zalagati za zabranu upotrebe plastičnih vrećica koju su već uvele mnoge zemlje te za uvođenje trajne zamjenske ambalaže poput staklenih boca, drvenih ili kartonskih kutija i sl.

Iako su plastične vrećice godinama u najširoj primjeni, štetne su i neodržive zbog jednokratne uporabe nakon koje završavaju na odlagalištu otpada ili u okolišu, gdje traju godinama.

Tisuće tona odbačenih vrećica i plastičnih boca nisu završile u šumi, rijeci, jezeru, moru ili u oceanu *same od sebe*, već ih je tamo bacio čovjek.

U potrošačkom društvu sve je više prividno bezvrijednih predmeta koji se bez razmišljanja odbacuju - iako u sebi kriju i vrijedne materijale i energiju utrošenu tijekom proizvodnje. To podjednako vrijedi za neuglednu ambalažu i dotrajale kućanske uređaje, ostatke hrane, lijekova, kompjutore, automobile, građevinski materijal, brodove, sportsku opremu, odjeću, tkanine, staklo, razne vrste plastike itd.

Promišljenim gospodarenjem možemo povratiti barem dio tih vrijednosti.

Gospodarenje vodom

Sadašnje stanje

Prema nekim procjenama, Hrvatska po vodnim bogatstvima i čistoj vodi za piće spada u red najbogatijih na svijetu. Prema nekim procjenama, peta je u Europi, a 21. u svijetu. Ipak, stvarne količine vodnog bogatstva Hrvatske nisu dovoljno poznate. To se posebno odnosi na podzemne vode, zbog čega je nužno detaljnije istražiti naše stvarne vodne resurse i njihovo stanje, a posebno njihovu ovisnost o ostalim čimbenicima u okolišu. Također, treba ustanoviti promjene stanja glede vremena i prostora, jer jedino na taj način možemo osmisliti cjelovitu strategija gospodarenja vodama.

Nekontroliranom gradnjom stambenih, industrijskih i turističkih objekata, prometnica, energetskih postrojenja te prevlašću konvencionalne poljoprivrede, u tlo i rijeke se ispuštaju tvari koje zagađuju podzemne vodonosnike i trajno ugrožavaju vodno bogatstvo. Osobita su prijetnja gradska naselja bez uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, neuređeni deponiji smeća, nekontrolirana eksploatacija šljunka, kamenolomi, kemijska industrija...

Stupanjem na snagu Zakona o vodama iz 2006. godine počela je i razgradnje sustava obrane od poplava. Tim je zakonom propisana privatizacija lokalnih i regionalnih vodoprivrednih poduzeća koja su upravo radi poplava i stvorena u razdoblju socijalizma.

Zelena lista smatra to besmislenim i štetnim činom kojim je vrijedna imovina vodoprivrednih poduzeća (teška mehanizacija i mnoga zemljišta) stavljena na raspolaganje privatnim poduzetnicima, pretežno građevinske djelatnosti. Kako privatni kapital ne može naći interes u održavanju nasipa i kanala - što je javni interes svih građana - vodoprivredu je trebalo zadržati u sastavu lokalnih i regionalnih komunalnih poduzeća. To je eklatantan primjer u kojemu se jasno vidi raskorak između privatnog i javnog interesa.

Kako je jedan broj vodoprivrednih poduzeća dospio u vlasništvo državne institucije Hrvatske vode, koju se u novije vrijeme na mala vrata pokušava postupno privatizirati, javni je interes ozbiljno ugrožen, a dugoročne bi posljedice mogle biti katastrofalne.

Rješenja za koja se zalaže Zelena lista

Voda je uvjet života na Zemlji. Kao opće dobro od iznimne važnosti - pristup čistoj pitkoj vodi mora biti temeljnim pravom svakog čovjeka. Voda je osnovni čimbenik održivog razvoja, jer ona je strategijski ekonomski resurs koji omogućuje funkcioniranje mnogih eko-sustava i održavanje biološke raznolikosti.

Voda mora i zbog svojeg socijalnog značaja zadržati status općeg dobra. Loše gospodarenje vodnim blagom ponajprije i u najvećoj mjeri pogađa najsiromašnije slojeve društva. Kako pokazuju iskustva mnogih zemalja u razvoju, ali i

nekih razvijenih zemalja, prepuštanje eksploatacije vodnih resursa privatno-profitnim koncesionarima izlaže vodne rezerve prekomjernom iskorištavanju, s dugoročnim posljedicama koje trpi cijela populacija.

Moguć je i apsurd da stanovnici zemlje bogate vodom moraju skupo plaćati flaširanu pitku vodu, dok golemi prihodi teku u privatne džepove. U tomu prednjači nekoliko multinacionalnih kompanija s globalnom mrežom crpilišta koja se iskorišćuju preko svake mjere, do drastičnog spuštanja razine podzemnih voda.

Izgovor kako “država nije dobar gospodar” posvuda je opravdanje za neodgovornu vlast i upravu, jer privatizacija gospodarenja vodnim blagom, uz loše organizirane i korupciji podložne državne službe i inspekciju, jasno dokazuje nedostatak znanja, vizije i stručnosti u gospodarenju javnim dobrima koja se ne smiju pretvoriti u izvor privatnog profita. U Hrvatskoj je golemi problem što je prodajom *Ine* stranim tvrtkama prepušteno nekoliko stotina izvora pitke, mineralne i termalne vode.

Sustav zaštite voda mora se ugraditi u prostorne planove koji će osigurati zaštitu prirodnih vodnih resursa. Jedino se time može spriječiti lociranje opasnih sadržaja u područja gdje mogu ugroziti vodonosnike. To se prvenstveno odnosi na kemijska postrojenja, tešku i građevinsku industriju, veliku koncentraciju otpada, velika odlagališta i sl. Tamo gdje takvi sadržaji već postoje treba obvezno uspostaviti trajni neovisni nadzor i sagraditi uređaje za pročišćavanje vode, urediti i izolirati deponije, itd. Stalnim praćenjem rizika zagađenja i provjeravanjem kvalitete vode iz podzemnih vodonosnika treba osigurati integralno upravljanje vodnim resursima na osnovi prirodnih cjelina.

Zelena lista će se zalagati za sprečavanje daljnje privatizacije *Hrvatskih voda*. Vodoopskrbne mreže i izvori vode u moraju ostati u vlasništvu države te lokalnih i regionalnih zajednica. Država treba pokrenuti rekonstrukcije lokalnih odvodnih mreža, naročito onih u velikim gradovima ili na većim poljoprivrednim gospodarstvima.

Kad bi oborinske vode bile odvojene od kanalizacijskih (otpadnih), dio bi se mogao iskoristiti kao meka tehnološka voda ili, naprimjer, za polijevanje ulica. Koncentrat kanalizacijskih otpadnih voda bi idealan je za proizvodnju bioplina i električne struje i topline u malim bio-energanama.

Zaštita životinja

Polazišta

Životinje su prvenstveno dio prirode - podjednako u šumi i prirodnom krajoliku gdje su bitna karika eko-sustava - ili svoj životni prostor dijele s čovjekom. Kako su životinje dio čovjekovog prehrambenog lanca, ugrožene su u svakom pogledu. Naša je dužnost i obveza da ih poštujemo, čuvamo i pazimo kako bi izgubile što manje od svoje autentičnosti.

U odnosu prema životinjama treba jasno razlikovati pojmove: uzgoja životinja, držanja životinja i lovstvo - bez obzira radi li se o divljim ili tzv. domaćim (pitomim) životinjama.

Iako o svakoj od tih skupina u Hrvatskoj postoji određena regulativa, ona danas nije ni izdaleka zadovoljavajuća za životinje, niti je usklađena s toliko željenim standardima Europske Unije.

Što želimo:

U tom pogledu naš je cilj da se u Hrvatskoj stvori dobro razrađeni sustav zakona i etičko-moralnih normi koje će, bez obzira na vrstu, životinjama omogućiti prirodan i dostojanstven život te opstanak u okolišu zaštićenom od bezobzirne ljudske dominacije.

Da bismo to ostvarili, zalagat ćemo se:

- za uvođenje programa bio-etike u osnovnim i srednjim školama kojim bi se educiralo djecu o odnosu i suživotu sa životinjama kao ravnopravnim živim bićima;
- za uzgoj životinja za hranu (*domaćih životinja*) isključivo u humanim prirodnim uvjetima (pašnjaci, dvorišta);
- za donošenje i oštru primjenu propisa koji jamče humane uvjete u transporta životinja (u klaonice i sl.) te njihovo što bezbolnije usmrćenje;
- za zabranu uzgoja životinja za zabavu, lov, borbe i medicinske pokuse - osim riba koje se u sportskom ribolovu hvataju na način „ulovi i pusti“;
- za zabranu cirkuskih točaka sa životinjama svih vrsta (divljih i domaćih);
- za strogo ograničenje trgovine životinjama, naročito egzotama i divljim životinjama;

- za propisivanje oštrijeg kažnjavanja zlostavljača životinja i onih koji napuste svoje kućne ljubimce;
- za obvezno čipiranje kućnih ljubimaca svih uzrasta i vrsta;
- za zabranu nabave i držanja egzotičnih tropskih životinja u kući;
- za zabranu stalnog držanja pasa *na lancu*;
- za obveznu kastraciju kućnih ljubimaca, osim ako se vlasnici ne registri-
raju za uzgoj neke vrste;
- za registraciju svih uzgajivača, ali i za vođenje evidencije o životinjama u *pet-shopovima*;
- za osnivanje posebne inspekcije s povećanim ovlastima (*poput životinjske policije*) za nadzor uzgajivača i privatnih držatelja životinja;
- za povlastice onima koji žele udomiti životinju, a uvođenje poreza na kupovinu životinja kao kućnih ljubimaca;
- za prava ljudi koji skrbe za životinje, naročito u javnom prijevozu, u javnim ustanovama i u korištenju zelenih površina. Umjesto paušalnog i kolektivnog kažnjavanja zabranom pristupa, one koji ne poštuju pravila treba kažnjavati individualno;
- za to da udruge koje skrbe o pravima životinja budu priznate kao humanitarne organizacije koje rade na korist zajednice i za poboljšanja okoliša;
- za uvođenje obveze lokalnim jedinicama (gradovi, općine) za uspostavu azila u kojima bi se sklanjale i liječile životinje, pdjednako domaće i kućne, ali i divlje životinje;
- za ukidanje zakonske mogućnosti ubijanja životinja u „azilu“ ako se za 60 dana ne pronađe udomitelj;
- za uvođenje kaznene odredbe za jedinice lokalne samouprave koje nisu organizirale skloništa i ostale oblike zbrinjavanja i udomljavanja napuštene životinja;
- za zabranu lovnog turizma kao pukog ubijanja iz zabave radi zarade;
- za ograničavanje ovlasti bezbrojnih lovačkih društava. Ubijati se smiju samo ranjene i nedovoljno razvijene životinje, ili samo u slučaju prekomjernog razmnožavanja neke životinjske vrste, što može poremetiti ekoravnotežu šumskog ili morskog sustava,

- trenutno uklanjanje ograda oko ograđenih lovišta,
- za to da svrha i cilj lovačkih društava bude prvenstveno držanje utočišta za ugrožene šumske životinje određenog teritorija, a ne uzgoj radi ubijanja i zabave;
- za zabranu svake lovačke aktivnosti u parkovima prirode i u nacionalnim parkovima;
- za strogu zabranu bilo kakvih borbi životinja uključujući tradicionalne borbe životinja - uz strogo kažnjavne organiziranja kladionica u istu svrhu;
- za zabranu vivisekcija i upotrebe životinja u medicinskim istraživanjima, naročito kad se izvode na primatima ili na rijetkim životinjskim vrstama. U tom području treba stručno uspostaviti standarde i sustav nadzora koji podjednako obuhvaća javne ustanove i privatne tvrtke;
- za zabranu prodaje kozmetike i sredstava za čišćenje koji su testirani na životinjama;
- za potpunu zabranu pokusa na primatima;
- za zabranu trgovine lovačkim trofejima i dijelovima tijela ugroženih vrsta životinja u svrhu tzv. tradicijske medicine ili za izradu ukrasnih predmeta;
- za poticanje odijevanja ekološki prihvatljivim materijalima;

2.

Ljudska sigurnost, prava i solidarnost

Ljudska prava

Sadašnje stanje

PРАВNA NESIGURNOST

Na razini formalnog pravnog i institucionalnog sistema uglavnom su zajamčena osnovna ljudska prava - osobna, građanska, politička i ekonomska. Međutim taj sistem ne pruža nikakve jamstva njihovog stvarnog poštivanja:

- *Uprava postupa kao da nema obveza i odgovornosti prema građanima; neorganizirana je, a kadrovski nije popunjena kompetentnim službenicima;*
- *Socijalne institucije i javne službe su birokratizirane i nedovoljno stručne, a u svojem postupanju nisu prvenstveno vođene dobrobiti građana/stranaka/korisnika;*
- *Ne djeluje pouzdana i pravodobna pravosudna zaštita prava: mnogi postupci traju neopravdano dugo, a nema djelotvorne kontrole protiv nesposobnosti, pristranosti i korupcije sudaca i istražnih organa.*

Zbog toga su potencijalno ugrožena prava svih ljudi koji nemaju povlašten pristup ekonomskoj i političkoj moći. Također, pravna nesigurnost pogađa male i srednje poduzetnike, a obeshrabruje i dio stranih investitora - ili ih upućuje na korumpirane putove 'osiguravanja' posebnih pogodnosti.

DISKRIMINACIJA

*Napose su ugrožene **slabe društvene grupe:***

Etničke manjine

- *Propisi o državljanstvu još uvijek, protivno načelu pravne jednakosti, povlašćuju osobe hrvatske etničke pripadnosti.*
- *Prema određenim etničkim zajednicama, osobito srpskoj i romskoj, postoje široko rasprostranjene predrasude koje se u postupanju nižih razina uprave te javnih i socijalnih službi očituju u raznim oblicima diskriminacije - uz pasivnost i prešutno toleriranje viših instanci.*

- Prava manjinskih zajednica na zastupljenost u lokalnim tijelima vlasti zajamčena Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina opstruiraju se upornim izbjegavanjem velikog broja općina da ažuriraju svoje statute i utvrde postotke etničkih manjina u lokalnoj populaciji.
- Sigurnost pripadnika manjina na područjima najjačih etničkih sukoba - koja su (unatoč "posebnoj državnoj skrbi") ujedno i među najzaostalijima - često se narušava uvredama, provokacijama, pa i fizičkim napadima na etničkoj osnovi.
- Još nisu ispravljene nepravde diskriminacije počinjene u sjeni obrambenog rata u 1990-ima (izbacivanje iz stanova, s posla itd.).

Osobe s invaliditetom, koje u ukupnoj populaciji čine 10%, a u kretanju, zapošljavanju, ostvarenju posebnih prava koja izjednačuju njihove šanse, ne dobivaju odgovarajuću podršku kroz političke mjere i djelovanje socijalnih institucija.

Socijalno marginalizirane grupe: nezaposleni, beskućnici, siromašni, "zaštićeni" stanari denacionaliziranih stanova - uslijed socijalno neosjetljive politike i manjkavog rada socijalnih službi često žive pod vrlo teškim uvjetima.

U zapošljavanju, a posredno i u pristupu mnogim javnim dobrima, postoji indirektna diskriminacija **mladih i starih** građana i građanki.

Pripadnice i pripadnici **seksualnih manjina**, te **žene**, također su izložene raznim oblicima izravne i neizravne diskriminacije, o čemu se govori u posebnim odjeljcima ovog programa.

KORUPCIJA

Samovoljni postupci nosilaca vlasti koji za privatnu korist 'prodaju' usluge, odobrenja, odluke i ostale mjere koje su po službenoj dužnosti obvezni pružati, stvaraju dodatne nejednakosti među ljudima stvaraju. Međutim, najteži oblici korupcije su prikriveni time što se u javnosti najčešće govori samo o onom najprizemnijem. Naime, postoje tri glavna načina korupcije:

- Gotovo je uobičajeno da tzv. obični ljudi, oni bez bogatstva i moći, nastoje mitom preskočiti barijere koje im postavlja sistem ili samovolja njegovih funkcionara. Primjeri su poznati - plaćanje upravnim službenicima za razne dozvole i rješenja, liječnicima za pretrage, operacije preko reda i tome slično.
- Pokušaji privatnih poduzetnika da nezakonitim provizijama, poklonima, mitom i sl. uđu u krug povlaštenih političkih klijenata u javnoj nabavi, dodjeli poslova, javno-privatnih partnerskih aranžmana itd.

- c. *Sistemska korupcija: Općenito nedovoljna ograničenja i kontrola moći države u svim glavnim segmentima društvenog života, koja ostavlja širok prostor praktički diskrecijskog odlučivanja, što omogućuje da mreže uzajamnog pogodovanja između različitih dijelova političke i poduzetničke elite (pri čemu ova druga ostaje podređena prvoj) ostanu difuzne i prikrivene.*
- d. *Zbog dominacije političke elite upitno je u kojoj se mjeri u Hrvatskoj uopće može govoriti o vladavini prava. Stoga se ni korupcija ne može jednostavno detektirati i uspješno suzbijati, kao devijacija ili odstupanje od zajamčenih regularnih odnosa.*

Korupciju, prema tome, pospješuje

- *neravnoteža između moći nositelja javnih funkcija i kontrole nad njima;*
- *tzv. simetrija krivice, tj. propisi koji podjednako okrivljuju onoga tko s pozicije moći zlorabi javno ovlaštenje - prodajući pristup javnim dobrima - u svoju privatnu korist, i onoga tko do tih dobara nastoji doći nezakonitom prečicom.*

RADNA PRAVA

Kako bi se Hrvatsku učinilo privlačnim tržištem za investicije, pod izlikom da je riječ o nužnosti veće fleksibilnosti radnih odnosa, bitno je narušena sigurnost zaposlenika. Olakšano je otpuštanje, skraćeni otkazni rokovi, umanjene otpremnine i drastično reducirano zapošljavanje na neodređeno vrijeme. Uslijed visoke nezaposlenosti mnogi su prisiljeni pristati na ucjenu i šutke prihvatiti formalno primanje minimalne plaće, uz ostatak na ruke. Dakako, uz gubitak doprinosa koji će se u konačnici odraziti na visinu mirovine te odricanje od mnogih drugih prava.

Zavodi za zapošljavanje prvenstveno su zaokupljeni smanjivanjem broja formalno nezaposlenih, koristeći i male povremene prihode kao razlog za skidanje s popisa. Istodobno, zaostaju u razvoju poticajnih mjera za zapošljavanje, obrazovnoj podršci nezaposlenima itd.

Sindikati - djelomice zbog velikog broja nezaposlenih, a dijelom i zbog vlastite nedovoljne organiziranosti - ne pružaju dostatnu zaštitu radnih prava. U svojoj nemoći čak pribjegavaju i ograničavanju radnih prava (rad nedjeljom i praznikom) umjesto da se izbore da rad bude adekvatno plaćen, uz osiguran primjeren tjedni odmor.

Po svemu, inspekcija rada i sadašnji sustav sankcija za kršitelje radnih prava, nedostatno su jamstvo ispunjenja radnih prava i zaštite sigurnosti zaposlenih.

Politika Zelene liste za zaštitu i promicanje ljudskih prava

Odgovorna uprava

Državnu i lokalnu upravu, te javne službe i socijalne institucije kao što su zdravstveno i mirovinsko osiguranje, te centri socijalne skrbi, treba staviti položaj u kojem će njihova glavna odgovornost biti ostvarivanje legitimnih prava građana i građanki:

- do uključivo razine načelnika uprava u ministarstvima i tome odgovarajućih pozicija u javnim službama i institucijama, **na sve se funkcije odgovorne osobe moraju birati isključivo javnim natječajem**, po kriteriju stručnosti i rezultata rada. Istodobno, treba ih *zaštiti od političkih smjena* vezanih uz promjene partija na vlasti;
- **svi nosioci takvih profesionalnih funkcija osobno odgovaraju za kršenje prava građanki i građana**, kako zbog osobnih propusta tako i kao nadređeni u slučaju povrede prava koju počinji služba kojom rukovode;
- **isključuje se tajnost podataka o radu uprave, javnih službi i socijalnih institucija**. Iznimke su moguće samo na osnovi zaštite osobnih odnosno poslovnih podataka stranaka/korisnika;
- **pristup pravnom lijeku** mora se osigurati za sve mjere i rješenja koja donose institucije i organizacije s javnim ovlaštenjima, dodjelu novca iz državnog budžeta ili iz izvora propisanih zakonom (kao što su prihodi iz igara na sreću i sl.);
- **Zakon o pravu na pristup informacijama** treba dopuniti teretom dokazivanja nužnosti uskrate informacija, te sankcijama za neopravdanu uskratu odnosno kršenje rokova za davanje informacija;
- **provesti funkcionalnu reorganizaciju pojedinih dijelova sustava uprave**, obvezno uz stručni consulting, kako bi se povećala njezina djelotvornost, a broj zaposlenih prilagodio funkcionalnim potrebama. Time bi se smanjili troškovi, poboljšale plaće kvalitetnim i sposobnim kadrovima;
- **građankama i građanima-pojedincima te organizacijama civilnog društva priznat će se aktivna legitimacija za pokretanje inspeksijskog nadzora na svim područjima** na kojima ljudi svoja prava ostvaruju posredstvom upravnih, javnih i socijalnih institucija. Inspeksijske službe dužne su o rezultatima provjera koje poduzmu obavijestiti građane koji su im podnijeli prijavu o kršenju, a ako ne nalaze razlo-

ga za nadzor moraju o tome dati obrazloženje koje građani mogu pobijati u upravnom postupku;

- **zaštita onih koji prijave korupciju:** osoba koja je dala mito ili neku drugu vrijednost neće se progoniti ako to prijavi; glavni krivac za korupciju uvijek je nositelj javne funkcije koji to zlorabi za privatnu korist.

Pristup pravdi

Pravosuđe: Kako bi se očuvala neovisnost sudova, a zajamčila njihova odgovornost za primjenu zakona i zaštitu ljudskih prava, treba unutar sudbenog sistema, putem odgovarajućih nadležnosti predsjednika sudova i *Državnog sudbenog vijeća*, osigurati stegovnu odgovornost sudaca za pravodobno provođenje svih postupaka koji zahtijevaju hitnost, jer o tome ovisi elementarna ljudska sigurnost, pa i sama egzistencija stranke - radni sporovi i sl.

Primjenu normi domaćeg prava i ratificiranih međunarodnih instrumenata, što se očituje kroz broj presuda koje ukine viši sud u odnosu na ukupan broj presuda u određenom razdoblju, te broj predmeta koji padnu u zastaru.

Radi toga treba voditi statistiku rada svakog suca i sutkinje iz koje će javnosti biti dostupni podaci o ukupnom broju predmeta, broju pravomoćnih presuda, presuda koje ukine viši sud, broju predmeta koji padnu u zastaru, itd.

Odvjetništvo: Kako Hrvatska odvjetnička komora ima javno ovlaštenje licenciranja odvjetnika, a uspostavljena je kao udruga s obveznim članstvom za sve koji žele raditi kao odvjetnici (što je sa stajališta slobode udruživanja sporno), ona treba sudjelovati i u odgovornosti za pristup svakog čovjeka pravdi.

HOK treba osigurati **besplatnu pravnu pomoć** za sve koji primaju socijalnu pomoć, nezaposlene, te one koji mjesečno ne zarađuju više od 120% minimalne plaće;

- odvjetničke tarife ne mogu biti stvar slobodne odluke monopolne odvjetničke udruge, nego ih trebaju odobriti i Ministarstvo pravosuđa i ministarstvo nadležno za socijalnu skrb;
- te tarife ne smiju nagrađivati otezanje postupka, već ih na osnovi vrijednosti spora treba ograničiti na određen broj (tri) sudskih rasprava.

Civilno društvo: Država mora pružati potporu besplatnoj pravnoj pomoći koju pružaju za to kvalificirane organizacije civilnog društva kroz pravno informiranje, savjetovanje, pomoć u izradi podnesaka, te zastupanje u upravnim postupcima. Također, organizacije civilnog društva nezamjenjive su u funkciji “psa čuvara”, tj. u detektiranju zloraba i teških propusta u postupanju uprave i ostalih javnih institucija, te im treba osigurati društvenu potporu.

Potporna u ostvarivanju socijalnih prava

Kao zemlja-potpisnica, **Hrvatska je dužna provoditi Europsku socijalnu povelju**, koja jamči, bez diskriminacije, uživanje sljedećih temeljnih prava: prava na rad, prava na primjerene uvjete rada, prava na sigurne i zdrave uvjete rada, prava na pravičnu plaću za rad, prava na organiziranje, prava na kolektivno pregovaranje (uključujući i pravo na štrajk), prava djece i mladeži na zaštitu, prava zaposlenih žena na zaštitu, prava na profesionalno usmjeravanje, prava na profesionalnu izobrazbu, prava na zdravstvenu zaštitu, prava na socijalnu sigurnost, prava na socijalnu i medicinsku pomoć, prava korištenja usluga socijalnih službi, prava tjelesno ili duševno oštećenih osoba na profesionalnu izobrazbu i na profesionalnu i socijalnu rehabilitaciju, i ostala prava.

Socijalna prava: U ostvarivanju tih prava građanke i građani su u velikoj mjeri ovisni o pomoći odgovarajućih institucija, a u slučaju teškog invaliditeta i potpuno.

Kako bi te institucije - prije svega centri za socijalnu skrb i institucije zdravstvene zaštite - djelovale na razini svoje društvene odgovornosti, treba osigurati stalno stručno usavršavanje, provjeru sposobnosti, te mogućnost korisnika da se u slučaju nezadovoljstva izravno i bez prepreka obrati neovisnim tijelima kontrole. Nezamjenjivu pomoćnu ulogu u tome imaju i organizacije civilnog društva.

Preraspodjela javne potrošnje: Kako se pod pritiscima za smanjenje ukupne javne potrošnje ne bi umanjila već i sada nedovoljna socijalna prava, treba uvesti *progresivne stope doprinosa* iz plaća i na plaće. Time će se opterećenje premjestiti na bolje plaćene društvene slojeve. Unutar ukupne javne potrošnje uštede treba ostvarivati smanjenjem vojnih troškova koje će uslijediti postupnom demilitarizacijom Hrvatske (obrazloženom u odjeljku ovog programa o sigurnosti) i racionalizacijom državne uprave.

Stope poreza na dohodak treba preurediti tako da se neoporezivi dio dohotka povisi na razinu od 75% prosječne plaće, a uvedu se više progresivne stope poreza za visoke dohotke. Prihod od isplate dividendi također treba oporezivati, dok dobit koja se reinvestira (vraća u proizvodnju) treba biti oslobođena svih nameta (sada je 25%).

Socijalna davanja za uzdržavanje, potporu za vrijeme nezaposlenosti i sl. treba povisiti do razine koja osigurava minimum dostojanstvene ljudske egzistencije.

Smatramo da bi trebalo osloboditi od poreza svu dobit koju poduzetnici reinvestiraju u proširenje proizvodnje dok bi na isplaćene dividende država morala uvesti posebne poreze.

Radna prava

Komparativne prednosti hrvatskog tržišta za investitore ne smiju se postizati žrtvovanjem ljudske sigurnosti. Zakonskim promjenama treba povećati sigurnost zaposlenika.

Međutim, obzirom na slabu pouzdanost provođenja zakona u Hrvatskoj, treba pojačati ovlaštenja i djelotvornost mehanizama kontrole i provedbe, prije svega inspekcije rada, te sankcije za poslodavce koji krše prava zaposlenih. Smatramo da bi **osnivanje specijaliziranih sudova koji bi po hitnom postupku rješavali isključivo postupke vezane za povredu prava radnika** povećalo pravnu sigurnost, kako radnika tako i poslodavaca koji krše zakone.

Tzv. **siva ekonomija**, u kojoj mnogi siromašni i nezaposleni nalaze izvor prihoda po cijenu potpune obespravljenosti, svojim opsegom predstavlja problem koji se ne može riješiti pukom pravnom prinudom.

Ona je simptom slabosti državnih institucija s jedne strane, a prevelikih financijskih opterećenja poduzetnika s druge. Sivu ekonomiju treba prebaciti u sferu zakonitosti putem prijelaznih mjera koje uključuju opće smanjenje poreznog opterećenja za privredu, oprost dugovanja i sankcija za one koji svoje poslove legaliziraju u određenom roku, te oštru kontrolu i sankcije za sve koji to ne učine.

Kako bi se suzbilo umanjivanje sigurnosti zaposlenja putem ugovaranja rada na određeno vrijeme, za rad po takvim ugovorima trebao bi se naplaćivati uvećani doprinos za zapošljavanje.

Mirovine i umirovljenička prava

Tijekom svog radnog vijeka svatko tko je uplaćivao u bilo koji oblik mirovinskog osiguranja ima pravo na primjeren iznos mirovine u razdoblju svog života kad više nije radno sposoban. Minimalna mirovina morala bi svakome osigurati minimalne uvijete za preživljavanje.

Smatramo da se dosadašnje mirovinske reforme nisu rukovodile tom osnovnom ljudskom potrebom već su imale svrhu smanjenje troškova poslodavcima, okrupnjavanje državnog proračuna (kad je mirovinski fond prebačen u sastav državnog proračuna) i povećanje aktive banaka (kad su fondovi 2. mirovinskog stupa predani u nadležnost mirovinskih fondova banaka). U uvjetima stagnacije, odnosno pada privrednih aktivnosti i nezaposlenosti (krize) to je dovelo do osiromašenja velikog broja građanki i građana. Praksa je pokazala da su sve mirovinske reforme imale sasvim pogrešne pretpostavke na temelju kojih su izrađivani mirovinski modeli.

Možda bi model od 3 stupa imao uspjeha u nekoj drugoj zemlji s dinamičnim i brzim ekonomskim rastom (poput npr. Kine od 7-10% godišnje) i visokom stopom nataliteta koja osigurava veliki udio mlade i radno sposobne populacije u ukupnom stanovništvu.

No, kako je Hrvatska potpuno drukčiji tip države i ekonomije, pokazalo se već nakon 10 godina da je mirovinski sustav s dva, odnosno tri stupa, loš i gotovo tragičan za njene stanovnike starije životne dobi. Od mirovinske reforme iz 1999. godine profitirale su jedino banke kojima je omogućeno da putem mirovinskih fondova drugog obveznog stupa trajno akumuliraju značajna novčana sredstva - na račun građana i građanki, odnosno privrede.

Zelena lista smatra da bi trebalo hitno izraditi novu mirovinsku reformu koja bi u početnim (prijelaznim) godinama trebala sadašnjim umirovljenicima barem djelomično sanirati (nadoknaditi) štetu nastalu primjenom tzv. drugog stupa. U svakom slučaju, takva reforma treba zahvatiti u prava povlaštenih primatelja mirovina čiji ukupni godišnji iznos od 8 milijardi kuna pretjerano opterećuje proračun i smanjuje prava svim ostalim umirovljenicima.

Smatramo da se pri određivanju visine mirovine treba pridržavati **principa dužine radnog staža** - a ne godina života. Jer, time se ulazi u područje špekulacija o trajanju ljudskog života, na što se može utjecati na razne druge načine.

Naprimjer, ako se ne ulaže dovoljno u zdravstvenu zaštitu, ljudi će više obolijevati i kraće živjeti; ako se zdravstvene usluge privatiziraju, one više neće biti dostupne svima, životni vijek većine stanovnika će se smanjiti; ako se ne ulaže u zaštitu okoliša, već ga se zagađuje bez zadržke, pogoršat će se opće zdravstveno stanje stanovnika, a njihov životni vijek će se skratiti; itd...

Razni aspekti ljudskih aktivnosti mogu utjecati na životni vijek stanovnika jedne zemlje, što ne smije biti jedini i osnovni kriterij za stjecanje prava na mirovinu - kako je trenutno propisano.

U uvjetima ekonomske krize i velike nezaposlenosti, smatramo da bi se mirovine morale isplaćivati iz zajedničkog obveznog solidarnog fonda.

U doba prosperiteta moguće je osnivati dodatne mirovinske fondove, no isključivo dobrovoljnom odlukom svakog pojedinca. Tako bi se u punom smislu ostvarivala štednja za budućnost koja je moguća jedino u uvjetima privrednog rasta i napretka.

Podizanje pravne kulture

Kako ni najkvalitetnije zakonodavstvo i ustrojstvo državnog aparata ne donosi stvarne promjene u ljudskoj sigurnosti i pravima - ako se ne promijene i vrijednosni sistem i nepisane društvene norme, potrebne su mjere promicanja ljudskih prava usmjerene na stvaranje u usvajanje *kulture ljudskih prava*:

UČENJE ZA LJUDSKA PRAVA

- unutar sistema predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, osim sadržaja koji učenice i učenike poučavaju o njihovim pravima, treba uvesti odnose u kojima se praktički potvrđuju i provode temeljna prava - osobnog dostojanstva, slobodnog izbora, ravnopravnosti itd.;
- u opterećenosti školstva velikim brojem predmeta, ljudska prava i aktivno državljanstvo ne treba dodavati kao još jedan zaseban predmet, nego izmijeniti postojeće programe tako da pitanje ljudskih prava bude jasno primijenjeno u povijesti, geografiji, društvenim znanostima, etici, filozofiji i ostalim predmetima;

- povezivanje službenog institucionalnog obrazovanja s neformalnim obrazovnim programima organizacija civilnog društva, koji donose inovativne i interaktivne metode, te povezuju učenje za ljudska prava s praktičkim zalaganjem za njihovu zaštitu;
- njegovanje kulture i ravnopravnosti u javnim komunikacijama;
- obrazovanje novinara i urednika javnih medija o ljudskim pravima, te o skrivenim i indirektnim oblicima diskriminacije, uključujući kolektivne stereotipe i predrasude prema manjinama;
- monitoring medija (aktivnost organizacija civilnog društva) i upozoravanje na iskaze netolerancije;
- uključivanje javnih medija u istraživanje osobito teških ili sistematski optovanih slučajeva kršenja ljudskih prava te praćenje postupaka odgovornih institucija u rješavanju problema;
- donijeti poseban zakon temeljem kojeg bi sudovi mogli izricati presude protiv svih oblika diskriminacije.

Rodna ravnopravnost i prava žena

Sadašnje stanje

Republika Hrvatska potpisnica je svih međunarodnih konvencija i ugovora o ravnopravnosti spolova i potrebi ukidanja svih oblika diskriminacije žena, kao i diskriminacije na temelju spolne orijentacije. Godine 2003. doneseni su i domaći zakoni o ravnopravnosti spolova, protiv obiteljskog nasilja, te o istospolnim zajednicama.

Međutim, u postupanju uprave, policije, sudova i drugih javnih institucija, kao i poslodavaca, te se norme ne provode, ili se to čini manjkavo i nedosljedno. Žene su i dalje najčešće žrtve nasilja u obitelji, a često i izvan doma. Među nezaposlenima ih je više od 60%, a pri zapošljavanju imaju za trećinu manje šanse negoli muškarci. Ako su zaposlene, za jednak rad na jednakom radnom mjestu dobivaju i do 20% nižu plaću te posljedično imaju i toliko manje mirovine. Izložene su pritiscima poslodavaca koji diskriminiraju buduće ili mlade majke.

S druge strane, izložene su pritisku dominantnog konzervativno-patrijarhalnog morala koji ih prisiljava da svoj život podrede kućanstvu i majčinstvu i nameće im osjećaj krivice ako se služe svojim reproduktivnim pravima.

Među obiteljima s jednim roditeljem koje ne primaju novčanu potporu drugog roditelja (alimentaciju), žene su te koje se u velikoj većini same skrbe za djecu. U najvišem predstavničkom tijelu zastupljene su samo jednom petinom mjesta, a na upravnim i izvršnim pozicijama ima ih osjetno manje.

Zelena Lista će naročitu pažnju posvećivati ravnopravnosti spolova u svim sferama i na svim razinama javnog i privatnog života, za zaštitu žena od nasilja i poštivanje reproduktivnih prava i zdravlja žena.

Politička prava

- **Ravnopravnoj zastupljenosti** žena i muškaraca na svim razinama javne uprave i političkog odlučivanja i sudjelovanja u odlučivanju u svim sferama od javnog značaja i općeg dobra, posvećivat će se posebna pažnja
- **Rodna analiza** državnog proračuna, kontrole trošenja i usmjeravanja sredstava provodit će se kako bi se osiguralo da javna sredstva, u čijem akumuliranju podjednako sudjeluju muškarci i žene, podjednako služe potrebama i dobrobiti obaju spolova
- Princip koji **Zelena Lista** provodi u vlastitoj stranci, pretpostavlja zastupljenost obaju spolova od **40 do 60 posto** u tijelima stranke i na izbor-

nim listama. Zalagat ćemo se da taj princip bude ostvaren i u ostalim strankama (obaveza Zakona o ravnopravnosti spolova i Preporuka Vijeća ministara EU).

Nasilje nad ženama

- **Dosljedno će se osuđivati svaki oblik nasilja** nad ženama, od obiteljskog i partnerskog do seksualnog uznemiravanja na poslu i u drugim oblicima javne komunikacije, uključujući širenje stereotipa i ponižavajućeg prikazivanja žena u medijima i reklamama, te će se zahtijevati primjerene sankcije protiv nasilnika, u skladu sa zakonima i dobrim svjetskim standardima i praksom;
- **Savjetovišta, SOS-telefoni, krizni centri za žrtve silovanja, grupe samopomoći i skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji** osnivat će se u svim većim gradskim centrima, uza svu potrebnu potporu (prostor, financiranje);
- **Besplatne liječničke preglede, liječenje i psihološku podršku** osigurat će se žrtvama obiteljskog i drugih oblika nasilja;
- **Krivično-pravnu zaštitu** žrtava obiteljskog nasilja, efikasan rad obiteljskih sudova, kao i osnivanje posebnih policijskih odjela za vođenje slučajeva obiteljskog nasilja u kojima će žene činiti većinu, treba osigurati kako bi se spriječilo i primjereno sankcioniralo obiteljsko nasilje;
- **Obrazovanje** zaposlenih u državnim institucijama (centrima za socijalnu skrb, policiji, sudstvu, školstvu i zdravstvu), kao i obrazovanje i informiranje javnosti o nasilju nad ženama te javne kampanje protiv nasilja nad ženama financirat će se iz državnog i gradskih proračuna.
- **Službena statistika** o nasilju nad ženama pri gradskim i državnim institucijama po osnovi spola i srodstva s nasilnikom dosljedno će se provoditi (zavodi za statistiku, policija, zdravstvene ustanove, sudovi, tužilaštva).
- **Sigurni i zdravi javni prostori** osigurat će se za žene i djecu, posebno za kretanje noću i javnim prijevoznim sredstvima.

Reproduktivna prava žena

- **Temeljno ljudsko pravo da žene odlučuju s kime, kada i koliko djece će rađati** osigurat će se na taj način da sve bolnice i specijalizirane ambulante pružaju punu informaciju ženama o njihovim reproduktivnim pravima, reproduktivnom zdravlju, kontracepciji, prenatalnoj i postnatalnoj brizi, kao i usluzi sigurnog i dostupnog pobačaja.
- **Pobačaj nije sredstvo kontracepcije**, ali za neželjenu trudnoću odgovornost najčešće snose muški partneri, a ekonomske, zdravstvene i psihološke posljedice snose žene. Zato će se *Zelena lista* energično zalagati da pobačaj u svim bolnicama ostane legalan i dostupan svim ženama i da bude dio besplatne zdravstvene usluge.

Osim gore navedenih specifičnih opredjeljenja o pravima žena na političkoj razini, u pitanjima nasilja nad ženama i reproduktivnim pravima i zdravlju žena, o pravima žena vodit će se posebna briga kroz politiku ekonomskog razvoja, te odgojno obrazovnu i socijalnu politiku, o čemu se govori u drugim poglavljima ovog programa.

Prava seksualnih manjina

Sadašnje stanje

Neformalni pritisci na istospolne zajednice su tako teški, a zakonom ponuđena prava tako slaba, da do danas nitko nije iskoristio formalnu mogućnost registriranja takve zajednice. U rijetkim prigodama kad se homoseksualna osoba javno deklarira, doživljava pogrde, podsmjeh, pa i nasilje. Najviše zabrinjava što takav odnos prema seksualnim manjinama nije samo stav ekstremnih skupina, već se i na najautoritativnijim mjestima iskazuju tvrdnje o homoseksualnosti kao anomaliji, bolesti i devijaciji zbog koje ljudima s manjinskom seksualnom orijentacijom ne treba priznati jednaka prava.

Osobito su agresivni u tome pojedini saborski zastupnici i zastupnice stranaka desne orijentacije, te visoki predstavnici katoličke crkve. Zbog svega toga - osim prigodom javnih manifestacija, koje javnost pozorno prati - ni policija ne pruža zaštitu i ne jamči sigurnost homoseksualcima, lezbijkama, biseksualnim i transseksualnim osobama.

*Uzimajući u obzir sljedeće međunarodne dokumente: Rezolucija Europskog Parlamenta A3-0028 (1994. god), Rezolucija Europskog parlamenta A5-0050/2000 (2000. god.), Rezolucija o poštivanju ljudskih prava u Europskoj Uniji, Direktiva Vijeća Europe 2000/78 o radu (2000. god.), Rezolucija o osnovnim pravima u EU A5-0023/2001 (2001. god.), Rezolucija o osnovnim pravima u Europskoj Uniji A5-0193 (2001. god.), Pekinška platforma o pravima žena i Amsterdamski sporazum, ustavno načelo jednakosti pred zakonom, te antidiskriminacijske odredbe iz Zakona o ravnopravnosti spolova, Zakona o istospolnim zajednicama, Zakona o radu, Zakona o medijima, Zakona o hrvatskoj radioteleviziji, Zakona o elektroničkim medijima, Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom školstvu i Udžbeničkog standarda, **Zelena Lista se aktivno se zalaže za primjerene mjere u ostvarivanju prava seksualnih manjina u svim sferama i na svim razinama javnog i privatnog života.***

Zakonodavstvo

Smatramo da je pravo na slobodu od diskriminacije temeljene na spolnoj orijentaciji i/ili rodnom izražavanju jedno od osnovnih ljudskih prava. **Zelena Lista** će se aktivno zalagati za uvođenje izmjena u zakonodavstvo RH koje imaju za zadatak ukinuti diskriminaciju prema LGBT (lezbijki, gejeva, biseksualnih i transrodnih) osoba. Izmjene u zakonodavstvu za koje će se zalagati su sljedeće:

- za ukidanje diskriminacije istospolnih partnerica i partnera u pogledu prava na brak i izvanbračnu zajednicu, te uvođenje registriranog partnerstva za istospolne i raznospolne partnere, izjednačenog u pravima s bračnom zajednicom, u skladu sa standardima EU.

- da nadležne institucije priznaju prava transrodnih osoba, te da u zakone i Ustav RH, uz seksualnu orijentaciju uvrste i zabranu diskriminacije na temelju rodnog izražavanja i identiteta.
- da nadležne institucije u slučaju promjene spola omogućće pravo na promjenu osobnog imena i ostalih relevantnih podataka transseksualnim osobama.

Kako bi se prava seksualnih manjina adekvatno zaštitila, *Zelena Lista* će se zalagati za unapređenje institucijskog okvira za provođenje odredbi iz *Zakona o ravnopravnosti spolova*, te *Zakona o istospolnim zajednicama*. U okviru toga će se zalagati za povećanje kapaciteta ureda Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, zapošljavanjem barem jedne osobe zadužene isključivo za pitanja prava seksualnih manjina.

U tom smislu oštro se protivimo namjeri da se ombudsmani za ženska i dječja prava objedine u jednom uredu “pravobranitelja za ljudska prava”.

Obrazovanje za ljudska prava

Zelena lista aktivno se zalaže za odgoj i obrazovanje za ljudska prava. Prvenstveno će se zalagati za eliminaciju rodnih stereotipa u školskim udžbenicima i nastavnim programima. Zauzet će se za uvođenje seksualnog obrazovanja u osnovne i srednje škole, u sklopu kojeg će se objektivno i stručno govoriti o seksualnosti i seksualnim manjinama. Zalagat će se za redefiniciju diskriminatorsnog dokumenta *Programa katoličkog vjeronauka za osnovne i srednje škole*.

Zdravstvo

Sadašnja situacija

Zdravstvo u Hrvatskoj, kao i drugdje u svijetu, nalazi se pred izborom između dviju temeljnih opcija i njihovih varijanti: socijalne ili neoliberalne. Polarizacija između konceptata socijaliziranog i neoliberalnog (tj. tržišno-korporativnog) zdravstva je eminentno ideološka i politička.

Stoga odluka prvenstveno ovisi o političarima na vlasti, ali i o biračkom tijelu koje tu vlast uspostavlja na izborima.

Neoliberalni model zdravstva, aktualan posljednjih dvadesetak godina, uspostavlja stari, neuspio i odavno prevladani koncept iz doba industrijske revolucije. Zdravstvu se nameće slobodno tržište (privatizacija, deregulacija i konkurencija), a građanima individualna briga o vlastitom zdravlju. Zdravlje građana najvećim dijelom prestaje biti odgovornost države i postaje privatni problem pojedinca koji ga rješava kako može i umije.

Nijedna analiza uspješnosti i kvalitete zdravstvenih sustava provedena u svijetu tijekom protekla dva desetljeća, nije dokazala da bi se zdravstvo s tržišnim elementima moglo rangirati ispred socijalizirane medicine. Štoviše, svjetska iskustva, a posebno iskustva zemalja Trećeg svijeta i tzv. tranzicijskih zemalja (među kojima je i Hrvatska), ali i mnogih bogatih država Zapada, pokazuju da tržišni mehanizmi u zdravstvu izazivaju veliku nejednakost u dostupnosti zdravstvene zaštite. Povećava se razlika između bogatih i siromašnih, a rezultat je nejednakost u postizanju dobrog zdravlja između onih koji imaju i onih koji nemaju. Stanje javnog zdravstva i narodnog zdravlja drastično se pogošava.

Građani Hrvatske nemaju nikakvih objektivnih spoznaja o vlastitom zdravstvenom stavu. Nema javnosti dostupne analize zdravstvene reforme 2000.-2004., niti računa o 200 000 000 \$ - koliko je, navodno, koštala. Sustavno se prikriva svaka usporedba sa zdravstvenim pokazateljima prije početka 90-tih godina.

Duže od 15 godina u hrvatskom zdravstvu se provodi restrikcija troškova zdravstvene zaštite u javnom sektoru. Svrha im je štednja državnog proračuna i rast privatnog zdravstvenog sektora. Usprkos institutu obveznog zdravstvenog osiguranja, sve veći dio financiranja zdravstvene zaštite pretvara se u izravno plaćanje iz džepa pacijenta ili iz privatnog osiguranja.

Te restriktivne mjere opravdavaju se tzv. racionalizacijom. Racionalizacija je primarno industrijski termin, gdje označuje mjere za povećanje proizvodnosti uz smanjenje troškova. Prebačen u zdravstvo trebao bi značiti poboljšanje zdravstvene zaštite i/ili zdravlja uz smanjenje troškova zdravstvenog sustava.

Međutim, tu nije riječ o racionalizaciji, jer se kvaliteta zdravstvenih usluga ne uzima u obzir niti se uopće mjeri. Naprosto se štedi državni proračun koji pune građani/pacijenti, a njih se gura u privatni zdravstveni sektor, ako mogu platiti privatne zdravstvene usluge.

Rješenja koja predlaže Zelena lista

Polazeći od prava na zdravlje i zdravstvenu zaštitu kao **osnovnog ljudskog prava**, *Zelena lista* daje organizaciji i funkcioniranju zdravstvenog sustava visoko mjesto u programu svojih aktivnosti. Nastojat ćemo da se organizira takav zdravstveni sustav u kojem će **pacijent biti u središtu**. Zdravstveni sustav je važna poluga za promicanje zdravlja i blagostanja pojedinca i društva, jer s jedne strane pruža građanima mjere za sprečavanje bolesti i unapređenje zdravlja, a s druge strane omogućuje rano otkrivanje, dijagnostiku, liječenje i rehabilitaciju oboljelih. U kontekstu navedenih negativnih trendova cilj je *Zelene liste*:

1. Proučit ćemo rezultate zdravstvene reforme 2000.-2004. i kasnijih mjera u svim njezinim segmentima, a posebno realizaciju proklamiranih strateških ciljeva:
 - produljenje trajanja života,
 - poboljšanje kvalitete života u vezi sa zdravljem,
 - smanjenje razlika u zdravlju i zdravstvu,
 - učinke smanjenja financiranja javnog zdravstvenog sektora na kvalitetu i dostupnost zdravstvene zaštite, posebno za tzv. vulnerabilnim grupama, invalidima, djeci, ženama, starcima, ovisnicima, nezaposlenima, siromašnima, etničkim i nacionalnim manjinama,
 - učinke privatizacije u zdravstvu na kvalitetu i dostupnost zdravstvene zaštite, posebno za tzv. ranjive grupe,
 - učinke smanjenog izdvajanja za zdravstvo na očito opadanje kvalitete medicine zbog sporijeg uvođenja i primjene novih znanstvenih i tehnoloških dostignuća,
 - učinke administrativne kontrole troškova za zdravstvenu zaštitu na pravo svakog građanina na najbolju moguću zdravstvenu skrb i dostupnost primjene suvremenih medicinskih dostignuća.
2. Proučit ćemo i ugovore Vlade s međunarodnim novčarskim institucijama (MMF, SB, STO) u svjetlu čl. 39 i čl. 64 *Općeg komentara čl. 12 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima* koji obvezuje obje strane da pri ugovaranju međusobnih odnosa i poslova, kredita i *stand-by* aranžmana, ne ugroze zdravlje i zdravstvenu zaštitu stanovništva;

3. Zalagat ćemo se za usklađenje organizacije zdravstvenog sustava s preporukama *Ljubljanske povelje o reformi zdravstva u Europi*, WHO/EURO Ministarska konferencija, Ljubljana 1996. i drugim međunarodnim dokumentima i programima koji štite **pravo na zdravlje i zdravstvenu zaštitu kao osnovno ljudsko pravo**;
4. Zagovarati ćemo zakonsko normiranje prava na odlučivanje građana o povećanju ili smanjenju proračunskih davanja za zdravstvo, za pravo građana da se izjasne o zdravstvenim prioritetima, da sudjeluju u evaluaciji kvalitete zdravstvene zaštite te organizacije i funkcioniranja zdravstva;
5. Zahtijevat ćemo da svaku analizu troškova prati analiza kvalitete. Nikakvo smanjenje troškova ne može se nametnuti nauštrb dostupnosti i kvalitete zdravstvene skrbi;
6. Naše aktivnosti vezane uz zdravstvo koordinirat ćemo sa svim tijelima i nevladinim organizacijama koje proučavaju i rješavaju pitanja siromaštva i isključenosti grupa građana po bilo kojoj osnovi;
7. Zahtijevat ćemo održavanje redovnih otvorenih tematskih sjednica o zdravstvu u Hrvatskom saboru, na kojima će biti izneseno kako sadašnje stanje, tako i nalazi praćenja daljnjih aktivnosti uz primjenu zdravstvenih pokazatelja glede ostvarivanja prava na zdravlje i zdravstvenu zaštitu;
8. Založit ćemo se za javnost i transparentnost rada zdravstvenih ustanova, HZZO, HZJZ, za stvarnu dostupnost javnosti svim relevantnim informacijama; provoditi *Nacionalni program za borbu protiv korupcije* i u suradnji s nadležnim tijelima, građanima i nevladinim organizacijama raditi na sprečavanju, otkrivanju i sankcioniranju korupcije u zdravstvu. Putem obrazovnog sustava i javnih medija zagovarati ćemo razvoj zdravstvene preventive. Naprimjer, povećanja konzumacije voća i povrća te smanjenje konzumiranja namirnica životinjskog podrijetla u prehrani stanovništva, što bi se izravno odrazilo na zdravstveno stanje svakog stanovnika te smanjenje troškova kurative.
9. Također, zahtijevat ćemo strogi nadzor i otkrivanje (prikrivenih) genetski modificiranih pripravaka u prehrambenim proizvodima, te javnu objavu o svakoj pojavi takvih proizvoda na tržištu.
10. Zahtijevat ćemo uvrštenje zdravstveno-medicinskih tema u program javne televizije - umjesto skupih zabavnačkih spektakla. Svjetska iskustva

jasno pokazuju da javni mediji i stalna edukacija građana i građanki mogu bitno popraviti zdravstveno stanje u najširoj populaciji svih uzrasta, a pritom uštedjeti golemu sredstva iz zdravstvenih fondova.

11. Zalagat ćemo se za primjenu principa da bolesnik ima pravo na izbor liječenja, tj. želi li zdravstvenu uslugu konvencionalne (službene) medicine ili tradicionalne. U tom smislu tražit ćemo izuzeće od primjene *Codex-a Alimentarius* za dokazane tradicionalne medicinske pripravke i njihovo uvrštenje na listu službenih lijekova. Unatoč svakojakim manipulacijama čudotvornim pripravcima, postoje tradicionalni narodni lijekovi, tipični za ovo podneblje koji su provjereni stoljetnom primjenom. O uzgoju autohtonog ljekovitog bilja ne ovise samo brojni uzgajivači, već i biološka raznolikost. Stoga kvalitetu takvih pripravaka treba kontrolirati s jednakom pažnjom kao i industrijski proizvedene preparate. Također, ne smijemo dozvoliti da neka globalna kompanija patentira genome domaćeg ljekovitog bilja. Zalagat ćemo se za opremanje prikladnog laboratorija i osposobljavanje stručnjaka u tom osjetljivom području.
12. Inzistirat ćemo na strogoj kontroli lijekova, njihove nabave i primjene. Nakon besmislene prodaje i uništavanja Plive, ne smijemo dozvoliti da naše građane pretvore u tržišnu nišu za trgovinu lijekovima sumnjivog porijekla i nepouzdanog učinka, kakvi nisu rijetkost na globaliziranom tržištu monopolne farmaceutske industrije. Lijekove plaćaju osiguranici i porezni obveznici koji imaju pravo znati čime ih se liječi. U tom području zalagat ćemo se za zakone s posebnom strogošću glede zloupotrebe položaja u određivanju dobavljača, te korupcije liječnika tzv. dodatnim pogodnostima kakvu prakticira farmaceutska industrija i proizvođači medicinske opreme.
13. Inzistirat ćemo na razvoju sustava javnog zdravstva na principu solidarnosti koje će svakom građaninu i građanki Hrvatske jamčiti zdravstvenu uslugu adekvatnu potrebama, bez obzira na imovinski status.
14. U domovini Andrije Štampara koji je temelje javnog zdravstva uspostavio širom svijeta, a vodio je i svjetsku zdravstvenu organizaciju, nije dopustivo da se zbog ideologije, zadrčnosti, političke manipulacije i koristoljublja uništava tradicija na koju možemo biti ponosni.
15. **Zdravlje ne smije postati roba.**

Građanska participacija

Sadašnje stanje

U tranzicijskim državama građanska se participacija u vlasti i danas ograničuje na razne načine. U većini novih institucija postavljeni funkcionari i službenici teško se rastaju od starih zasada o ograničavajućoj ulozi dobrovoljnog sudjelovanja. I u Hrvatskoj se tvrdokorno održava shvaćanje političkih elita o kontroliranoj i ograničenoj participaciji, pa godinama trpimo negativnu selekciju poželjnih i podobnih sudionika u donošenju političkih odluka. Analiza dosadašnje prakse lako otkriva neskrivene političke utjecaje i sugestije o tome tko je "podoban", a tko "nepodoban" za bilo kakav oblik političke participacije.

Rezultat takve prakse je marginalizacija brojnih društvenih skupina (žene, nezaposleni, manjinske grupe, mladi, slabije obrazovani i sl.) koje rijetko sudjeluju u donošenju političkih odluka, pa i ne utječu na njihovo kreiranje. U ukupnoj populaciji taj broj je vrlo velik.

Osim glasovanja - koje mnogi izbjegavaju jer su razočarani učestalo iznevjerenim očekivanjima - gotovo i nema drugih oblika participacije građana. Pogrešne, štetne i diskriminirajuće odluke najviše pogađaju one koji u divljim tržišnim društvima trpe sve veću nejednakost, a nemaju nikakvih instrumenata za artikuliranje svojih problema i stradanja.

Ciljevi Zelene liste

Zelena lista će rješavati probleme koji proizlaze iz neadekvatne građanske participacije na raznim područjima (politički aktivizam marginalnih skupina, održivi razvoj, neovisno sudstvo, poštivanje manjinskih prava, podjednaka zastupljenost svih interesa), što znatno ograničuje razvoj i preobrazbu društvenih institucija u svima dostupne servise. U njima ne smije biti razlika prema interesnoj, stranačkoj, etničkoj ili bilo kojoj drugoj grupnoj pripadnosti.

*Zelena lista će upozoriti na probleme nedovoljne participacije i marginalizacije brojnih društvenih grupa isključenih iz procesa donošenja političkih odluka. Upozoravat ćemo i na paradoks da se i danas primjenjuje praksa upravljanja dobrovoljnom participacijom, s ciljem da vlast funkcionira kao nastavak stare autoritarne političke tradicije u novom *demokratskom pakovanju*.*

Kao glavnu metodu bitnog unapređenja sudjelovanja građana u formiranju političke volje i donošenju pravnih i političkih mjera, Zelena lista se zalaže za obvezan proces konzultacija s javnošću, naročito s građanskim organizacijama. Dijalog s javnošću nužno je započeti u ranoj fazi pripreme zakonā i političkih mjera, jer to je neizbježan oblik korektnog ponašanja u demokratskom društvu. Principe Aarhuske konvencije - informiranje javnosti, sudjelovanje gra-

dana u raspravi prije donošenja mjera, te pristup pravosuđu kao kontrolnom mehanizmu - treba podjednako primjenjivati u politici okoliša i u svim ostalim područjima.

Zelena lista smatra **referendum** najboljim oblikom izražavanja volje građana i građanki neke zemlje. Kako bi se olakšalo provođenja referenduma svaki put kad neki problem zaprijeti zastojem u funkcioniranju institucija ili političkom krizom te blokadom normalnog rada lokalne ili državne uprave, zakonodavstvo treba izmijeniti na svim razinama, od nacionalne do lokalne,

Tijekom proteklih dvadeset godina svjedoci smo brojnih devijacija u ponašanju onih koji obnašaju dužnost na koju su postavljeni političkom odlukom ili manipuliranjem biračkim tijelom. Da bi se takve pojave i pogreške spriječilo, smatramo da u cjelokupni politički sustav treba ugraditi ***institut opoziva s političke funkcije***.

Hrvatska je u dubokoj krizi i nema vremena za novi ciklus eksperimentiranja primjenom principa *pokušaja i pogreške*.

Odlučivanje građana na izborima, jednom u 4 godine, ne može i ne smije biti jedini način participiranja u demokratskim procesima.

Lokalna demokracija

Problemi povezani s funkcioniranjem lokalne demokracije u Hrvatskoj rezultat su naslijeđene sklonosti centraliziranom upravljanju i tradicije ovisnosti o jakom političkom centru. Tomu presudno pogoduje izrazita vertikalna organizacijska struktura većine političkih stranaka koje nastoje monopolizirati što više moći u središnjim političkim tijelima, pa upravljaju i nameću uvjete područjima koja bi se bolje razvijala bez njihovog utjecaja.

Posljedica je ograničavanje načela supsidijarnosti, neujednačen tretman regija, nedopustivo loš zakon o neposrednom izboru načelnika i gradonačelnika, neumjereni i nekontrolirani proces metropolizacije, nepostojanje strategija lokalnog razvoja - i mnoge druge anomalije koje sprečavaju normalno funkcioniranje države na svim razinama. Promjenom takve prakse zaustavilo bi se iseljavanje i odlazak mladih s ruralnih područja, deindustrijalizacija, depopulacija otoka - i još mnogo toga. To nakaradno ustrojstvo utječe na slab razvoj lokalnih političkih institucija koje su u mnogim slučajevima sistemski zakočene i ne mogu preuzeti nikakvu aktivne ulogu za boljitak svojih građana. Kako ne mogu stvoriti normalne političke odnose u lokalnoj zajednici, nema ni kreativne politike u korist lokalnog stanovništva. Posljedica je zastoj u razvoju, nezadovoljstvo i - apatija.

Zelena lista želi promijeniti stanje u području lokalne demokracije dosljednom primjenom načela supsidijarnosti na osnovi dobre europske prakse u poticanju i promoviranju održivog razvitka u regijama i manje razvijenim lokalnim zajednicama. Iskustvo pokazuje da lokalne zajednice mnogo lakše rješavaju razvojne i organizacijske probleme negoli veliki urbani centri. Dobrih primjera ima i u Hrvatskoj.

***Zelena lista* će se zalagati za decentralizaciju Grada Zagreba** kao velikog urbanog prostora, što podrazumijeva veći utjecaj stanovnika gradskih četvrti na odlučivanje o kvaliteti života u previše urbaniziranim dijelovima grada. Nije dopustivo da u pojedinim gradskim četvrtima koje imaju više stanovnika od nekih županija, građani ne mogu odlučivati ni o malim komunalnim akcijama - jer gradske četvrti nemaju ni žiroračun. Sve ovisi o volji gradonačelnika i procjenama njegove ekipe, a prijedlozi građana uglavnom se prešutno odbijaju i zanemaruju. Unatoč mahnitom zaduživanju Grada u zemlji i inozemstvu, brojni se infrastrukturni problemi ne rješavaju godinama, a novac se troši nenamjenski i netransparentno, mimo želja, potreba i znanja stanovnika.

Zagovarat ćemo povoljnije i logičnije razmještanje pojedinih državnih institucija (ministarstva i raznih državnih službi) u druge gradove, čime bi se zaustavilo dramatično povećanje broja stanovnika u urbanim centrima na štetu ruralnih i manje razvijenih područja. Koncentracija stanovništva u nekoliko gradova izaziva goleme komunalne probleme i smanjuje djelotvornost ionako lošeg sustava, čime se dodatno povećavaju i proračunski izdaci.

Zelena lista zahtijeva da se Grad Zagreb - kao regionalno-teritorijalna cjelina - ustrojstvom izjednači s ostalim županijama Hrvatske. U Gradu Zagrebu živi gotovo ¼ stanovnika Hrvatske, a **jedina je regionalna samouprava koja nema ustrojenu lokalnu samoupravu**, pa nema ni općine kao samostalne jedinice lokalne samouprave. Osim što su stanovnici Zagreba time deprivirani, u praksi to ima i opasnijih posljedica. Na djelu je pretjerana centralizacija svekolike moći i odlučivanja u rukama jednog čovjeka (gradonačelnika), pri čemu je posvuda vidljiv dramatičan demokratski deficit u smislu građanske participacije u vlasti i upravljanju Gradom Zagrebom. Iako pojedine zagrebačke četvrti (mjesna samouprava) imaju više stanovnika od nekih županija, njihovih 70 ili 80 tisuća stanovnika nema nikakav utjecaj na upravljanje sredstvima gradskog proračuna, na urbano planiranje u svojoj četvrti ili na organizaciju života u okolini u kojoj žive. To treba čim prije promijeniti.

Izborni sistem

Sadašnje stanje

Hrvatski izborni sistem mijenjao se tijekom proteklih dvadeset godina mijenjao nekoliko puta, na način da se politikantski eksperimentiralo s kombinacijom većinskih i razmjernih izbornih modela, odnosno prekrajanjem izbornih jedinica prema potrebama dominantne stranci koja je time krojila osvojene mandate na sljedećim izborima. Pritom se zanemarivalo da se stvarni udjeli u glasovima i mandatima trebaju donekle preklapati.

Isključiva primjena proporcionalnog izbornog modela na sve razine izbora, uključujući i gradske četvrti i mjesne odbore, dovela je do potpune prevlasti političkih stranaka i zagušila mogućnost da barem na lokalnoj razini birači mogu odabrati i individualne kandidate.

Birači su na to reagirali većom podrškom neovisnim listama. Međutim, u mnogim slučajevima uspješne su neovisne liste nakon izbora postale meta kupovine izabranih vijećnika i zastupnika. Zbog dominacije stranaka u izborima za lokalna predstavnička tijela lokalni vijećnici više slijede direktive stranačkih središnjica negoli interese lokalne sredine.

Velik broj političkih stranaka (više od stotinu) stvara privid velike slobode političkog djelovanja građana i građanki. Međutim, ne postoji sustavno rješenje ujednačenih uvjeta njihovog djelovanja. Sredstva iz državnog proračuna namijenjena političkom radu osigurana su samo strankama koje imaju predstavnika u Saboru. Nakon 20 godina takve prakse slobodno možemo ustvrditi da je parlamentarna demokracija u Hrvatskoj ustrojena prema načelu – tko je jamio...

Nove političke pcije, novi ljudi, nove ideje i rješenja, u takvom sustavu nemaju objektivne šanse da dopru do birača.

Posljedice su vidljive u zasićenju i rezignaciji biračkog tijela te golemoj apstinenciji birača, od 60 do 70 posto na lokalnoj razini, do približno 50 posto na izborima za Sabor.

Sadašnji izborni sustav krije u sebi ugrađene pretpostavke i za razne izborne prijevare. Prije svega, ne postoji siguran model ustanovljavanja biračkog tijela prije svakih izbora, niti korektna registracija birača. Zemlja s natalitetom u opadanju ne može na popisu birača prikazivati više glasača od službenog i provjerenog broja stanovnika.

Ciljevi Zelene liste i mjere koje predlaže

Zelena lista zalagat će se za stabilan, konzistentan i pravedan izborni sistem koji će što vjernije predstavljati socijalne snage i političke grupe koje postoje unutar hrvatskog političkog prostora, a nisu na adekvatan način zastupljene u hrvatskom parlamentu. To prije svega znači definiranje izbornog modela koji

neće ograničavati izražavanje različitih interesa niti poticati politički bipolarizam, odnosno povlađivati bilo kojoj političkoj grupaciji.

Zelena lista se zalaže za sniženje izbornog praga na 2 posto, jer bi tako više političkih opcija dobio priliku sudjelovanja u vlasti te napuštanje d'Honto-ove metode kojom se najbolje plasiranima dodaju najveći postoci onih koji nisu prešli prag.

Postoci onih koji nisu prešli izborni prag mogli bi se raspodijeliti svima jednako. Ta mjera bi spriječila daljnju bipolarizaciju političke scene (HDZ-SDP). Također, zalažemo se za uvođenje pravila koja ukidaju predizborne koalicije, a koaliranje toleriraju samo nakon provedenih izbora, prema ostvarenim rezultatima.

Sve navedeno upućuje da Hrvatskoj treba ozbiljna reforma izbornog sustava, a jedan od elemenata te reforme svakako bi trebalo biti i tzv. *preferencijalno glasovanje* na stranačkim listama za parlamentarne izbore. To bi omogućilo da birači utječu na poredak na listi i svojim glasovima određuju tko će ih predstavljati u parlamentu.

Kad je riječ o izborima za predstavnička tijela lokalne samouprave, u kojoj birači lakše prepoznaju pojedince, *Zelena lista* će se zalagati za mješoviti proporcionalno-većinski izborni model koji bi omogućio izbor dijela individualnih kandidata i kandidatkinja po dvokružnom većinskom modelu. Dakako, kandidate mogu isticati i stranke te razne *ad-hoc skupine*.

Biračice i birači tako bi dobili *mogućnost obraćanja svojem vijećniku*, koji predstavlja njihovu izbornu jedinicu. U sadašnjem čistom proporcionalnom sistemu raspored stranačkih mandata ne određuje se na biralištima već u stranačkim središnjicama, a takva naknadna kombinatorika poništava učinak izbora i destabilizira birače.

Stvaranje stabilnog i pravednog izbornog modela podrazumijeva i rješenje problema **ažuriranja biračkih popisa** koji u sadašnjem stanju nude mogućnost manipulacije i izborne prijevare.

Zelena lista će se zalagati za promjenu zakona kojim se regulira rad i financiranje političkih stranaka. Kako mnoge stranke postoje samo na papiru, smatramo da bi svake dvije godine trebalo izvršiti pre-registraciju političkih stranaka. Kriterij za novu registraciju morao bi biti određeni broj članstva, organizacijskih oblika te određeni broj dokaza o stalnom političkom djelovanju tijekom protekle godine - poput novinskih članaka i drugih objava u medijima. Time bi se broj

postojećih stranaka smanjio, a neprirodna politička ponuda od 30 ili 40 sličnih, a konkurentskih lista, ne bi na glasačkim listićima zbunjivala i odbijala birače.

U uvjetima smanjenog broja političkih stranaka moglo bi se iz državnog proračuna osigurati minimalno financiranje rada svim političkim strankama. Time bi se stvorile podjednake mogućnosti svim političkim akterima i ujednačila izborna utakmica. Ujednačenje uvjeta izborne utakmice jedini je način da se građanke i građani počnu opredjeljivati za političke programe političkih stranaka i stvarni sadržaj koji nude.

Raskorak između programskih obećanja i učinka dviju najjaćih stranaka, te sličnosti u njihovom djelovanju tijekom obnašanja vlasti, glavni su uzroci sadašnjoj političkoj apatiji i izostanku veće participacije građana u političkom životu.

Bez pojave treće opcije ili *trećeg puta*, moguća je ozbiljna kriza i u tzv. izvornoj demokraciji poput britanske, američke i mnogih sličnih, a posljedice takve simbiotičke bipolarnosti u kojoj bezobzirna borba za minimalnu prevlast zanemaruje dobrobit građana neke države, na kraju može uroditi krizom globalnih razmjera.

To je pogubno za svaku, a pogotovo tako slabašnu demokraciju kakvu tek naziremo u Hrvatskoj.

Sigurnost

Sadašnje stanje

*U politici koju zastupaju vladajuće i opozicijske parlamentarne stranke u Hrvatskoj ne-jednaka se pozornost posvećuje trima glavnim **rizicima**: socio-ekonomskim, nasilno-konfliktnim i ekolozijskim.*

- **Socio-ekonomski:** Rizik privredne nestabilnosti ili nedostatnog razvoja, povećava opasnost nezaposlenosti, siromaštva, rastuće socijalne isključenosti stanovništva, naročito za slabije skupine - mlade, starije, žene, etničke i seksualne manjine, osobe s invaliditetom itd.

Iako je Hrvatska ekonomski donekle stabilna, proizvodnja i usluge su nedovoljno razvijeni da bi se zaposlili svi stanovnici koji žele i mogu raditi. Nezaposlenost je visoka, opasnost od siromaštva realna je za prevelik dio populacije, a nedovoljna je potpora onima kojima je nužna skrb. Siromaštvo, nezaposlenost i društvena isključenost najteži su problemi ovog društva. (Posebno poglavlje Programa prikazuje rješenja ovog problema za koja se zalaže Zelena lista.)

- **Nasilno-konfliktni:** Iako opasnost vojne agresije, unutrašnjih nasilnih sukoba i terorizma nije u Hrvatskoj značajnija tema, ti se problemi ne smiju zanemariti. Uspješnim završetkom rata za neovisnost, nestankom JNA, iscrpljenjem vojne sile Srbije nakon agresije na BiH i Kosovo te međunarodnih sankcija i uspostavu međunarodne administrativno-vojne kontrole nad Bosnom i Hercegovinom i Kosovom, uklonjena je neposredna opasnost vojne agresije susjednih zemalja. S ostalima pak postoje odnosi koji ne uključuju rizik vojnog sukoba. Unatoč unutrašnjim etničkim sukobima u prvoj polovici devedesetih te nerazriješenim etničkim tenzijama, u poratnom se razdoblju nije bilo nikakva vidljive opasnost od terorizma ili unutarnjeg oružanog konflikta.

Međutim, u strategiji nacionalne sigurnosti i vojnim planovima koji u uglavnom zanemaruju domaću industriju, prevladavajućim političkom diskursom i dalje dominira militaristički pristup. Time se sigurnost svodi na nacionalno-državnu sigurnost, a održavanjem mita o vojnoj ugroženosti i nužnosti očuvanja sigurnosti vojnim putem, opravdava se i uključenjem Hrvatske u vojno-politički savez (NATO). To učvršćuje trajnu militarizaciju sigurnosti, a nameće održavanje i modernizaciju vojske uz održavanje vojnih troškova na razini od najmanje 2 % BDP-a.

Istodobno, održava se netransparentnost vojnih struktura i resora obrane unutar

političkog sustava. Nad njim nije uspostavljena potpuna civilna kontrola, a nisu rasvijetljena ni pitanja udjela tih struktura u nezakonitim postupcima u vrijeme domovinskog rata i nakon njega (od šverca i zloporaba, do ratnih zločina). Dosađašnje vlade nisu uspjele osigurati transparentnu civilnu kontrolu utjecaja vojnih aktivnosti i postrojenja na okoliš, čime se jasno pokazuje kako nerazmjerno naglašavanje jednog aspekta sigurnosti dovodi do povećavanja drugih vrsta rizika.

- **Ekološki:** U Hrvatskoj postoje trajni rizici većih onečišćenja i zagađenja okoliša, u što valja ubrojiti sve vrste otpada, pa i nuklearno zagađenje. Sve je izraženije narušavanje prirodne ravnoteže, iscrpljenje prirodnih i ambijentalnih resursa, te ugrožavanje podzemnih voda. (O tim se rizicima i moćim rješenjima koja zagovara Zelena lista, detaljnije govori u drugim dijelovima ovog Programa.) Ovdje ističemo kako rizike po okoliš i zdrave uvjete života treba uzeti kao bitan čimbenik sigurnosti koji se u odnosu na vojne aktivnosti i vojnu sigurnost zasad tretira kao drugorazredan problem. To se naročito očituje u činjenici da podatke o utjecaju vojnih aktivnosti na okoliš nije moguće dobiti na podjednako transparentan način kakav je propisan za civilne aktivnosti - od poljoprivrede i graditeljstva, do industrije, prometa i energetike.

Po netransparentnosti i nedostupnosti relevantnih podataka vojne se aktivnosti mogu usporediti jedino s nuklearnom elektranom u Krškom te zbrinjavanjem radioaktivnog i nuklearnog otpada. U svemu je vidljiv golemi raskorak između propisa i stvarnog stanja, što ukazuje na nedovoljna ovlaštenja slabe kapacitete inspekcija te slabu javnu kontrolu nad odlukama o prostornom planiranju. Vidljiv je i izostanak supervizije koja bi kontrolirala moguću korupciju i pogodovanje određenim institucijama, investitorima ili pojedinačnim interesima.

Rizici nasilnog konflikta na granicama Hrvatske ili u neposrednoj blizini su zanemarlivi, a na srednji i duži rok mogu se i potpuno eliminirati politikom izgradnje mira sa susjednim zemljama, uključujući sporazumnu i uzajamnu kontrolu razoružavanja i demilitarizaciju. U tom smislu smatramo pristupanje NATO-paktu brzopletim političkim činom tadašnje vladajuće garniture koja ga je iskoristila za kratkoročne unutrašnje-političke ciljeve, bez sagledavanja dugoročnih i strateških posljedica. Između ostalog, takvo uključivanje Hrvatske u NATO naštetilo je razvoju vlastitih vojnih kapaciteta koji ne moraju uvijek biti u svrhu rata. Naprimjer, vojni helikopteri mogu dobro poslužiti u spašavanju ozlijeđenih na otocima ili u planinama, a vojne postrojbe mogu odigrati presudnu ulogu u prirodnim katastrofama poput poplava

ili potresa. Iako nam je nekadašnja doktrina općenarodne obrane itekako pomogla u domovinskom ratu, jer je veći dio populacije znao što i kako treba činiti u trenucima opasnosti i krize, novije generacije đaka i studenata ne poznaju više ni one vještine koje nisu izravno povezane s bojišnicom. Naprimjer, koliko je građana u novije vrijeme prošlo bilo kakvu obuku u organiziranom djelovanju tijekom elementarnih nepogoda ili prirodnih katastrofa?

Pretvaranje Hrvatskog teritorija u energetske koridore za naftu i plin prvorazredno je sigurnosno pitanje koje uključuje dva bitna čimbenika.

Prvi je unutrašnji, ekološki aspekt povećanog rizika zagađenja okoliša havarijom naftovoda ili supertankera.

Drugi je vanjski, geopolitički, kao posljedica izgradnje naftovoda i plinovoda kojima se energetske povezuju istok i zapad. Time hrvatski teritorij postaje zona posebnog interesa velikih naftnih kompanija i svjetskih sila. Posljedica može biti ograničenje suvereniteta i gubitak samostalnosti, a u dugoročnom razdoblju, uz pojavu napetosti i kriza, čak i trajno ratno stanje. Mala zemlja sa zapuštenom vojskom, velikim dugovima i nebrigom vlasti za bilo kakvu dugoročnu strategiju u interesu građana - što se najbolje vidi u postupanju s Inom - ne može ni uz najbolju volju očekivati kako će samim geografskim položajem postati veliki igrač u energetici. Primjera je mnogo, od Ukrajine do Čečnije, Gruzije ili Bliskog istoka, gdje je značaj transportnih pravaca energenata jedan od glavnih uzroka trajne napetosti i nestabilnosti.

Zbog neodgovornosti institucija vlasti na svim je poljima društvenog života uočljiv manjak pravne sigurnosti, naročito zbog toga što u praksi ne funkcionira djelotvorna sudska zaštita prava.

Rješenja za koja se zalaže Zelena lista

Sa svim navedenim rizicima treba postupati kao s različitim aspektima jedinstvene **ljudske sigurnosti**. Rizike valja svesti na što nižu, razumno prihvatljivu razinu. Nije prihvatljivo isticanje jednog rizika na račun drugih, naročito kad se time pogoduje pojedinačnim interesima a zanemaruje sigurnost ljudi. To se prvenstveno odnosi na dominantno *vojni aspekt sigurnosti* - iako je rat završio prije više od 15 godina.

Zelena lista smatra da nisu postojali stvarni i valjani razlozi koji bi opravdavali

brzopleti ulazak Hrvatske u NATO-pakt. Rizici nasilnog konflikta na granicama Hrvatske ili u neposrednoj blizini su zanemarivi, a na srednji i dugi rok mogu se praktički isključiti mudrom politikom izgradnje mira i suradnje sa susjednim zemljama. Umjesto sudjelovanja u ratnim operacijama u inozemstvu, novac i ostale resurse oslobođene nižom razinom ratne opasnosti treba ulagati u *popoljšanje ljudske sigurnosti* u ostalim aspektima: *socio-ekonomskom* i *ekološkijskom*. Prednost treba dati ulaganju u kvalitetniju socijalnu politiku kojoj se svakodnevno smanjuju resursi. Time bi se osiguralo da nitko u ovoj zemlji ne bude bez elementarnih uvjeta za život, a bez solidarne društvene potpore.

Ekološkijski aspekt sigurnosti treba pojačano promicati razvijanjem kulture odgovornosti prema okolišu i snaženjem kontrole mjera zaštite okoliša.

Zelena lista će se posebno zalagati za jačanje kapaciteta i nadležnosti inspekcija i djelotvornu primjenu načela da **zagađivač plaća**. Također, tražimo uvođenje inspeksijske revizije, tj. provjere postupaka inspekcije, čime bi se osiguralo da ona radi bez korupcijskih pritisaka posebnih interesa. Mjere smanjivanja ekoloških rizika treba prvenstveno financirati iz poreza i kazni za zagađivače.

Kao temelj sigurnosti *Zelena lista* će zagovarati opću pravnu sigurnost i pristup pravdi u razumnom roku (što je opisano u odjeljku o ljudskim pravima).

Kako su klimatske promjene iz godine u godinu sve vidljivije, smatramo da je svaka razumna država dužna izraditi sigurnosnu strategiju sučeljavanja s mogućim posljedicama tih promjena. Velike suše, glad, požari ili iznenadne poplave, pogodit će široke slojeve stanovništva, a nedovoljne pripreme i nedostatak pomoći mogu izazvati i socijalne nemire. Dobra sigurnosna politika mora u svojim planovima predvidjeti takve situacije i djelovati preventivno za njihovo ublažavanje. Tu mislimo na dobro organizirane, fizički i tehnički spremne vojne postrojbe za brzu pomoć stanovništvu u slučaju prirodnih katastrofa.

Međutim, ubrzaju li se klimatske promjene, u relativno bliskoj budućnosti mogući su ratni sukobi oko izvora pitke vode, hrane i energenata, pa i velike migracije. I takve situacije treba dočekati promišljeno i pripremljeno, s djelotvornom sigurnosnom zaštitom stanovništva.

Zelena lista će se zalagati za podizanje razine zaliha i opremljenosti, od vode i hrane, do medicinskih potrepština, transportnih sredstava i sigurnih prihvatilišta.

3. Održivi razvoj

Predškolsko, primarno, srednje i visoko školsko te cjeloživotno obrazovanje za društvo znanja

Sadašnje stanje

Unatoč obveznom općem osnovnom obrazovanju, u Hrvatskoj ima čak 1,500.000 funkcionalno nepismenih osoba - s trendom porasta - dok visokoobrazovanih ima tek malo više od 7% odraslog stanovništva, znatno ispod europskih prosjeka. Za privredni razvoj nedostaju i srednje i visoko obrazovani kadrovi, naročito u području tehnike, dok istodobno školovani mladi ljudi koji se ne mogu zaposliti - odlaze u inozemstvo. Poseban je problem neprikladna programska struktura srednjih škola i fakulteta iz kojih u najvećoj mjeri izlaze kadrovi koji nisu stekli naviku interdisciplinarnog pristupa problemu ni samostalnog praćenja informacija o relevantnim inovacijama u struci. Sve to tijesno je povezano sa strukturom privrede i potpunim nedostatkom dugoročne državne strategije.

Postojeći programi ne pružaju obrazovanje za zaštitu i očuvanje okoliša, za ljudska prava i aktivno demokratsko državljanstvo, a istodobno ne nude ni dovoljno tehničkih znanja potrebnih za hvatanje koraka sa suvremenim svjetskim tehnološkim trendovima.

Učitelji i nastavnici u osnovnom i srednjem školstvu ne uživaju primjereno društveno priznanje niti dostojanstvo profesije, tako da se ova iznimno važna djelatnost prepušta negativnoj kadrovskoj selekciji. S njihovim sadašnjim imovinskim statusom i nesređenim uvjetima rada koji se pogoršavaju sa svakom pojavom novog ministra ili ministricе, Hrvatska ne može ostvariti iskorak prema novim globalnim izazovima. Poseban je problem niska razina tehničke opremljenosti obrazovnih institucija, od osnovnih škola do fakulteta, pa većinu novih znanja mladi ljudi upoznaju samo u teorijskom obliku.

Obrazovanje uglavnom prestaje prelaskom iz škole ili s fakulteta u svijet rada. Čak i kvalitetno obrazovani mladi kadrovi ubrzo izgube kontakt sa sve bržim razvojem novih spoznaja, znanosti i tehnologije, čime postaju žrtve zastarijevanja znanja. Poseban je problem nedostatak djelotvornog obrazovanja odraslih te sustava doškolovanja, prekvalifikacije i fleksibilnog iskorištenja vrijednih znanja i iskustava starijih i nasilno umirovljenih stručnjaka. Mogućnosti su goleme, no nema imaginacije, znanja niti političke volje.

Naš cilj:

Primarnom zadaćom *Zelena lista* smatra ostvarenje kvalitetnog sustava humanistički usmjerenog predškolskog, primarnog, srednjeg i visokog obrazovanja djece i mladih. Umjesto mehaničke primjene tzv. *Bolonjskog programa* i europskih pedagoških standarda, treba ostvariti skladnu simbiozu s najboljim iskustvima iz stoljetne domaće prakse. Time ćemo izbjeći velike lomove i promjene, a nastavnicima i učenicima olakšati prijelaz u suvremeniji sustav. Cijeli sustav školovanja treba temeljiti na načelu **učenja za život i rad** koji uključuje spoznaju o budućem zaposlenju i što samostalnijem ponašanju na tržištu rada. Sustav mora biti dostupan djeci, učenicima i studentima - svima pod jednakim uvjetima.

Politika *zelenih* podrazumijeva znatno povećanje i javnih i privatnih ulaganja u sve stupnjeve odgoja i obrazovanja utemeljenih na ocjeni kvalitete obrazovnih programa i njihove usklađenosti sa stvarnim potrebama *tržišta rada*.

Osobiti izazov *obrazovanju za društvo znanja* predstavlja sustav visokog obrazovanja, koji mora stalno osiguravati visokokvalitetne stručnjake za razvoj privrede. Novi sustav visokog obrazovanja ima središnju ulogu u povezivanju znanstveno-istraživačkog rada s potrebama privrede. Potreban je razvoj sveučilišnih i stručnih studija dostupnih svima koji se žele obrazovati. Ozakonjena primjena izvornih načela *Bolonjske deklaracije* i usklađivanje našeg visokog školstva s europskim standardima uključuje mobilnost nastavnika, profesora i napose studenata. Time se budućim diplomantima omogućiti stjecanje interdisciplinarnih znanja i kvalifikacija nužnih za svladavanje izazova budućnosti.

Mjere koje predlažemo

Radi osiguranja jednake dostupnosti obrazovanja za sve koji su za to zainteresirani i sposobni, za učenike i studente koje obitelj ne može uzdržavati, osigurati će se stipendije i krediti, uz mogućnost rada preko učeničkih i studentskih servisa (u razmjerima koji ne ometaju učenje i studiranje). Kredite neće morati vraćati oni koji će po završenom školovanju raditi u Hrvatskoj.

U skladu s načelom općeg besplatnog osnovnog obrazovanja za sve, *Zelena lista* se zalaže i za opću dostupnost besplatnog predškolskog odgoja u dječjim vrtićima. To je istodobno i važan instrument populacijske politike.

U osnovno i srednje obrazovanje bit će uvedeni programi o ljudskim pravima i demokratskom državljanstvu koji će djeci i mladima omogućiti da postanu svjesni svojih prava i obaveza, ali i prava drugih. Mlade treba senzibilizirati za uvažavanje razlika, rodnu ravnopravnost, toleranciju i solidarnost te ih osposobiti da prepoznaju ljudska prava i bore se za njihovo unapređivanje i širenje.

Obrazovanje kao **ljudsko pravo na znanje** i informiranost obuhvaća i seksualni odgoj, putem kojega mladi ljudi stječu saznanja o bitnim tjelesnim funkcijama, začeću i načinima njegove kontrole, bolestima i prevenciji, itd. Seksualni odgoj mora biti integralni dio općeg obrazovanja.

Vjersko obrazovanje koje uključuje i određene vjerske aktivnosti, a pretpostavlja i odgovarajuće vjersko opredjeljenje, treba prepustiti vjerskim zajednicama izvan javnih školskih institucija. Učenicima i učenicama treba pružiti obrazovanje o značenju vjera i religija tijekom povijesti te njihovom utjecaju na suvremenu civilizaciju i kulturu.

Osim programa za mlade, **obrazovni sustav mora omogućiti cjeloživotno obrazovanje** i stručno usavršavanje svih radno aktivnih građanki i građana. Viši stupanj obrazovanosti, uz usvajanja novih znanja i spoznaja, ubrzava svladavanje vještina za fleksibilnu prilagodbu novim radnim procesima i primjenu novih tehnologija. Bez toga nema ni restrukturiranja privrede.

Stoga u obrazovni sustav i organiziranje slobodnih aktivnosti treba vratiti tehničko obrazovanje u svim područjima tehničkih znanosti. Nezamislivo je u 21. stoljeću zanemarivati obrazovanje o tehnici i novim tehnologijama, jer time se mlade ljude unaprijed isključuje iz utakmice koja danas određuje globalno natjecanje u svim područjima ekonomije. Kako pokazuju iskustva iz razvijenih zemalja, time se otvaraju nova industrijska područja i nastaju nova, kod nas nepoznata zanimanja. To je jedini način za uspješno uključivanje u svjetsku tržišnu utakmicu. Dugoročnije, razvija se ekološka svijest društva i razumijevanje procesa u primjeni novih tehnologija koje smanjuju ili dokidaju daljnje ugrožavanje okoliša.

Obrazovanje za čuvanje i zaštitu okoliša

Obrazovanje je najvažniji čimbenik promjene društvenog sistema vrijednosti. Bez kvalitetnog obrazovanja nema ni promjene odnosa prema okolišu.

Ekološki odgovorno postupanje s energijom, otpadom, prirodnim, prostornim i ljudskim resursima, zahtijeva rano usvajanje spoznaja i stavova koji čovjeku ne daju ulogu neograničenog gospodara prirode. Umjesto statusa vrste koja svojom moći upropašćuje prirodnu sredinu, nužno je razviti odgovornost za njezino čuvanje. Spoznaju da moramo čuvati okoliš u kojem živimo - i planet u cjelini - treba uspostaviti kao bitnu karakternu odliku čovjeka budućnosti.

Obrazovanje treba razvijati u dva smjera - prema odraslima i prema mlađim naraštajima. Obrazovanju odraslih nije cilj otklanjanje posljedica zagađenja, već formiranje stila života i ponašanja koje unaprijed isključuje svako onečišćenje. Dobar put za ostvarenje tog cilja jesu seminari i radionice u lokalnim sredinama, kroz nove aktivnosti obrazovnih institucija i organizacija civilnog društva.

Kao ishodišnu točku treba oblikovati strategiju eko-obrazovanja djece predškolske dobi, kako bi usvojili *zelenu komponentu* življenja. Uvođenjem *zelenih sadržaja* u srednje i visokoškolske ustanove treba obuhvatiti sva obrazovna područja. Time će učenici i studenti steći znanja potrebna za odgovoran odnos prema okolišu.

U opće obrazovanje treba obvezno uvesti edukaciju o nenasilju, a osim empatije prema ljudima, treba razvijati empatiju prema svim oblicima života.

Kao poticaj, u osnovnom, srednjem i visokoškolskom obrazovanju treba češće organizirati *zelena natjecanja*, a najboljima omogućiti tzv. *zelene stipendije* u svim djelatnostima.

Stanovništvu će se osigurati stalno i svima dostupno informiranje o novim spoznajama glede raznih opasnosti po okoliš, ali i o metodama njihovog smanjivanja u svakodnevnom životu. Naprimjer, to će uključiti informacije o bilju koje izaziva alergije, o posebnim mjestima na zelenim površinama namijenjenih potrebama kućnih ljubimaca, itd. Nužno je informiranje o mogućnostima i isplativosti odvajanja otpada, o štetnosti ispuštanja nepročišćenih otpadnih voda u rijeke i more, o ekološki povoljnijim materijalima za uređ i kućnu upotrebu, o mjestima za odlaganje posebnog otpada (boja, građevinskog materijala, kućanskih uređaja, elektroničke opreme, akumulatora, ulja itd.).

Takvo društveno učenje obuhvatit će i široko informiranje o važećim propisima i smjernicama nacionalnih programa. Time će se umanjiti golemi jaz između normi i njihove primjene. Građanke i građane informirat će se i o njihovim pravima glede održavanja zdravog i zaštićenog okoliša te o postupcima kojima se ta

prava ostvaruju. Svatko treba znati što se i kako prijavljuje nadležnoj inspekciji za provjeru ili hitnu intervenciju.

Iako se u Hrvatskoj uopće ne spominje, u mnogim se zemljama ubrzano razvija model ekološkog obrazovanja na svim razinama, a naročito u visokoškolskim ustanovama i postdiplomskim studijima. Kako se utjecaj čovjeka na okoliš manifestira u svim područjima ljudske djelatnosti, nužan je i nov, interdisciplinarni pristup koji stvara nova zanimanja, potpuno nove industrijske grane, nova područja zapošljavanja i drukčiju organizaciju privrede i društvenih institucija.

Zelena lista se zalaže za donošenje **Strategije zelenog obrazovanja na razini države**, koja mora sadržati sljedeće cjeline:

- predškolsko *zeleno obrazovanje* (vrtići, male škole, igraonice, slikovnice, tematske radionice i lutkarske predstave i atraktivni kulturni sadržaji);
- poticanje uključivanja u organizacije civilnog društva koje štite okoliš i njegove vrijednosti - od udruga za zaštitu okoliša do Saveza izviđača;
- osnovnoškolsko *zeleno obrazovanje* i uvođenje *zelenih* sadržaja u nastavni plan od prvog razreda osnovne škole;
- u višim razredima osnovne škole uvesti *zelene sadržaje* s temom prevencije, objašnjenja uzroka i posljedica onečišćenja te metoda zaštite okoliša;
- za više razrede osnovnih škola organizirati gradska, županijska i državna *zelena natjecanja* u znanju i *zelenim akcijama*;
- barem jednom mjesečno organizirati *školu u prirodi* u svim osnovnoškolskim ustanovama, naročito u urbaniziranim sredinama;
- na razini sveučilišta i visokoškolskih ustanova organizirati studij *Ekologija i zaštita prirode i okoliša* te interdisciplinarni studij *Upravljanja okolišem (Environmental Management)*;
- uspostaviti *zelene stipendije* u mnogim područjima;
- poreznim olakšicama poticati tvrtke u otvaranju *zelenih radnih mjesta* s ciljem zaštite okoliša i očuvanja prirode iz djelatnosti tvrtke;
- poreznim olakšicama poticati dnevni tisak na uvođenje barem jedne *zelene stranice*;
- dodatnim interdisciplinarnim obrazovanjem stvoriti stručnjake za provođenje takve strategije. U protivnom ćemo i dalje zaostajati za svijetom.

Poduzetništvo i održivi regionalni ekonomski razvoj

Sadašnje stanje

Posljedice koruptivne pretvorbe i privatizacije nisu ublažene niti uklonjene, a privatizacija se i danas nastavlja po sličnim metodama. Najnovija žurna preprodaja nezakonito stečene imovine tzv. stranim investitorima potvrđuje nespremnost državne vlasti da provede i dovrši kaznene postupke, barem na osnovi postojećih nalaza državne revizije.

Posljedice su teške i dugotrajne:

- *jedva održiva proizvodna i uslužna privreda;*
- *ozbiljno narušena socijalna kohezija društva;*
- *velika nezaposlenost, osobito žena, mladih i starijih od 50 godina;*
- *srozavanje životnog standarda mnogih u zonu siromaštva;*
- *izostanak ulaganja u održive izvozne kapacitete;*
- *stalni rast vanjsko-trgovinskog deficita;*
- *visoki deficit tekućeg računa bilance plaćanja;*
- *stalni pritisak na prekomjerno zaduživanje u inozemstvu koje doseže razinu dužničkog ropstva.*

Očekivane promjene u skoroj budućnosti

Tradicionalni koncept razvoja zasnovan isključivo na bezobzirnom rastu proizvodnje radi masovne potrošnje - na svjetskoj se razini približava svojem slomu. Bliži se iscrpljenje mnogih prirodnih izvora sirovina, a poremećena je i globalna ekološka ravnoteža.

U najrazvijenijim zemljama danas se **kapital intenzivno ulaže u obnovljive izvore energije i ekološku djelatnost, zaštitu okoliša i razvoj čistih tehnologija**. U tom području nastaju nove industrijske grane i potpuno nova zanimanja. Jedino inovativne tehnologije i nove industrijske grane bilježe strmi rast svih pokazatelja, a otvaraju i najviše novih radnih mjesta. Hrvatska treba slijediti taj put, jer to je danas jedini mogući izlaz iz sveopće krize i beznađa.

Danas su u stalnome usponu države koje su održale proizvodnju, razvoj tehnologija i tehničkih rješenja koja odgovaraju novom pogledu na okoliš.

Izlaz iz sadašnje krize bit će moguć samo korjenitom promjenom ekonomskog sustava, a globalne burzovne špekulacija nepostojećim novcem treba zamijeniti održivom proizvodnjom u skladu s resursima i održivom potrošnjom.

Naš cilj:

- Postizanje kvalitetnog i ravnomjernog rasta i razvoja u svim regijama, razvoj proizvodnih djelatnosti uz znatno povećanje zaposlenosti, osobito žena i mladih;
- Porast životnog standarda za sve;
- Unapređenje ekološki odgovorne i na tržištu konkurentne privrede, koja će razvojne šanse tražiti prvenstveno u proizvodnji i uslugama zasnovanim na znanju, inovativnosti i ekološkoj održivosti;
- Zaštita i pažljivo gospodarenje svim prirodnim resursima Hrvatske (vode, zemljišta, kamen i rudna bogatstva, izvori energije, prirodni krajobrazi).

Hrvatska je mala zemlja, objektivno zanemarivog utjecaja na globalna kretanja. Nužno je upućena na vlastita, pragmatična i inovativna rješenja aktiviranjem obrazovnog sustava, znanosti i tehnologije prema razvoju održivog poduzetništva. To se može ostvariti jedino oslobađanjem kreativnih, inventivnih i materijalnih potencijala naših državljanke i državljanu izravno zainteresiranih za pokretanje zdravog ciklusa proizvodnje u svim područjima. To je preduvjet razvoja i mogućeg prosperiteta.

Mjere koje treba provesti

- Prije svega, hitno treba napraviti analizu stanja, definirati zapreke razvoju i urediti nedorečeno zakonodavstvo koje u sadašnjem obliku sprečava djelotvorno funkcioniranje i normalni razvoj privrede.
- Ujednačiti regionalni razvoj djelotvornom decentralizacijom države - od državnih institucija i proračunskih sredstava, do bankarskih izvora financiranja - uz više ovlasti i fiskalnih mogućnosti u lokalnoj samoupravi.
- Pored krupnih investicija kojima mora dominirati načelo društvene odgovornosti i odgovornosti prema okolišu, za postizanje pune zaposlenosti treba stimulirati malo i srednje poduzetništvo. Nužno je plansko, namjensko i povoljno kreditiranje ili subvencioniranje pojedinih djelatnosti.
- Pod svaku cijenu treba osnovati barem jednu domaću banku koja će djelovati u korist domaće privrede i poduzetništva. Bez takve institucije nije moguće odrediti nikakvu državnu strategiju niti ostvariti proritete ciljeve.

- Održiva i na tržištu konkurentna privreda može biti samo **privreda u kojoj sve nije podređeno maksimalnom porastu profita, bez obzira na resurse i materijalni položaj zaposlenih. Imperativ mora biti rentabilno poslovanje uz najmanji utrošak prirodnih resursa i socijalnu pravednost. “Pravedna ekonomija”** zahtijeva značajnu ulogu države, ali ne u ulozi bezobzirnog poduzetnika, već u funkciji korektivnog faktora koji svojim fiskalnim instrumentima, zakonima, pravosuđem i izvršnim organima **mora** usmjeravati privredne tokove. U tomu je bitno održivo gospodarenje resursima i pravednija raspodjela društvenog bogatstva. Da bi takva privreda bila tržišno konkurentna, glavne privredne tokove treba usmjeriti u grane i djelatnosti koje imaju komparativnu prednost pred ostalima.
- Nužno je uspostaviti devizni tečaj koji više neće stimulirati uvoz - a otežavati izvoz - smanjivanjem pritiska na aprecijaciju kune čime se uklanja prijetnja glede povećanja zaduženja korisnika kredita s deviznim klauzulama. Ukinuti obveznu konverziju u kune onih deviznih priljeva koji se mogu neposredno prebaciti u otplatu i refinanciranje vanjskog duga.
- Moderna i socijalno osjetljiva država u Europi 21. stoljeća mora prije svega imati pravni sustav koji osigurava pravnu sigurnost, ali i njezinu djelotvornu zaštitu.
- Najnovija globalna financijska kriza i sve vidljiva recesija u globalnim razmjerima dokaz je neuspjeha neoliberalnog kapitalizma. Očito je da promišljena ekonomska politika zahtijeva dinamične i kvalitetne mjere državne intervencije u sferi bankarstva, privrede, socijalne politike i zaštite okoliša. To je jedini put prema ostvarenju strateških ciljeva države koja brine o dobrobiti stanovništva.

Da bi država bila društveno odgovorna, nije dovoljna formalna demokracija i vladavina prava. Nužna je **otvorenost prema građanskoj kontroli odozdo i osjetljivost na društvene potrebe**. Država mora biti decentralizirana, fiskalno i funkcionalno, a određivanje politike treba na svim razinama biti transparentno. U donošenju svih mjera treba osigurati konzultacije sa stručnim institucijama i organizacijama civilnog društva. Treba nam država koja brine o dobrobiti i standardu svih svojih građana. To se ostvaruje instrumentima poreznog sustava i promišljenim sustavom socijalne sigurnosti. Država mora osigurati zadovoljavajući minimalni standard za sve, od školovanja i obrazovanja do jednakih mogućnosti za sve socijalne i dobne skupine stanovništva.

Posebne mjere zelene ekonomske politike

● Stimulirati proizvodno poduzetništvo

Pogotovo ono usmjereno pokretanju nove proizvodnje zasnovane na suvremenoj tehnologiji, u skladu ekološkim kriterijima. Posebnu brigu valja posvetiti djelatnostima koje nude i mogućnost samozapošljavanja. To će se postići sljedećim sredstvima:

- poreznim rasterećenjem - dok poduzeće ne dosegne određenu stopu dobiti;
- smanjenjem komunalnih davanja koja ne smiju biti paušalni instrument parafiskalnih opterećenja, već se moraju usmjeriti namjenski;
- skraćivanjem rokova plaćanja države prema poduzećima;
- naplatom PDV-a po realizaciji, a ne odmah po ispostavljanju računa;
- transparentnim postupcima javne nabave i uvođenjem novih metoda u javne natječaje (kompetitivni dijalog, elektronička dražba, pregovarački postupak) – čime bi se poslovi dodjeljivali prema konkurentnosti, a ne po naklonosti ili interesima osoba na javnim funkcijama
- povećanjem pravne sigurnosti u ostvarivanju potraživanja.

● Ubrzani održivi razvoj agrarnog i ekoturizma uz posebnu skrb o zaštititi prostora i okoliša

Jedinstvena zemljopisna i biološka raznolikost prostora na kojem živimo, s osam nacionalnih parkova i deset parkova prirode, neprocjenjivo je bogatstvo. Povijesno-graditeljska, krajobrazna i kulturna baština jedinstvena su poveznica srednjoeuropskog i mediteranskog prostora.

Protivit ćemo se prividno velikim koncesijskim investicijama globaliziranih kompanija u goleme turističke komplekse koji iskorišćuju i devastiraju krajolik. Uz početno zapošljavanje uslužnog osoblja, time se otvara i mogućnost ekonomske imigracije koja u doglednoj budućnosti može stvoriti i socijalne napetosti. Nije prihvatljivo da se profit od očuvanog krajolika, kulturne i tradicijske baštine pretvara u globalni špekulativni kapital od kojega domicilno stanovništvo i lokalna uprava dobiva samo mrvice. Takvih primjera s katastrofalnim ishodom ima širom svijeta.

Ubrzani razvoj temeljimo na održivim oblicima obiteljskog i ekoturizma.

Eko-turizam je radno intenzivna djelatnost koja istodobno može biti moćan instrument u oživljavanju pasivnih područja, ali u očuvanju naše obale, otoka, mora i podmorja te unutrašnjosti. U kombinaciji s lokalnom poljoprivredom na obiteljskim imanjima i ribarstvom, u okruženju očuvanog krajolika, imamo velike mogućnosti komplementarnog povezivanja regija i raznih proizvodnih grana. Sve zajedno predstavlja jedinstveni ekoturistički potencijal, relevantan u svjetskim mjerilima. Zadovoljenjem visoko diferenciranih potreba i zahtjeva turista u zdravom i čistom okolišu, izravno osiguravamo održiv ekonomski razvoj svake destinacije. Uspostavom boljeg javnog prometa i povezanosti gradova i regionalnih centara možemo stvoriti izvrsne preduvjete ravnomjernog i održivog razvoja regija. Treba osmisliti nove oblike urbano-ruralnog partnerstva unutar regija i zemlje u cjelini.

● **Poticanje ekološke proizvodnje hrane i pića**

Raznovrsnost prostora i klimatskih uvjeta te višegodišnja zapuštenost prvoklasnog poljoprivrednog zemljišta, nudi idealanu osnovu za razvoj ekološke proizvodnje na obiteljskim gospodarstvima, u skladu s naraslim potrebama za kvalitetnom i zdravom hranom. To svakom kraju i regiji olakšava izgradnu identiteta, a istodobno poboljšava kvalitetu življenja. Umjesto uvoza, otvara se mogućnost posrednog plasmana autohtonih proizvoda kroz turističku ponudu. Uspostavljanjem stabilne proizvodnje za turizam, lakše je postići prepoznatljivost proizvoda na širem tržištu i otvoriti vrata izvozu. Ekološkoj proizvodnji i ekološki kontroliranoj preradi hrane odgovaraju upravo mali posjedi poljoprivrednog zemljišta, tipični za Hrvatsku, a njihovu prednost potvrđuje i novija agrarna politika u razvijanim europskim zemljama.

Plasmanu proizvoda organske poljoprivrede treba i poseban sustav stimulacije. Kako su mogućnosti izvoza zasad ograničene, a cijene na domaćem tržištu više od proizvoda konvencionalne poljoprivrede, poticaje za organsku proizvodnju hrane najlakše je osigurati politikom javne nabave za javne potrebe i institucije. Uz savjesno vođenje državnih rezervi, takve prehrambene proizvode treba uključiti u prehrambene potrebe javnih institucija. Zdravija i pažljivo kontrolirana domaća hrana idealna je za dječje vrtiće, domove i udomiteljske obitelji, škole, učeničke i studentske

domove, sveučilišne *kampuse*, bolnice te domove i udomitelje za starije. Poticanjem ekološke proizvodnje hrane i pića razvijat će se malo i srednje poduzetništvo, a samozapošljavanjem u ruralnim krajevima mogući su multiplikativni učinci na sve ostale aspekte društva i privrede.

- **Izgradnja održive komunalne, irigacijske i prometne infrastrukture te vlastita proizvodnja postrojenja i opreme za zaštitu okoliša**

Izgradnja i modernizacija komunalne infrastrukture, ugradnjom novih ekomaterijala u sustave javne vodoopskrbne i kanalizacijske mreže s uređajima za biološko pročišćavanje otpadnih voda treba biti naša primarna zadaća. Neodgodiva je izgradnja nove mreže irigacijskih kanala za održivo navodnjavanje obradivih poljoprivrednih površina radi ublažavanja katastrofalnih posljedica suša prouzročenih razornim učinkom klimatskih promjena.

Državna politika mora biti odgovorna za koordinirano donošenje decentraliziranih planova pojedinih područja, a u provedbu treba uključiti individualne poljoprivrednike. Za bolje gospodarenje poljoprivrednim zemljištem i prostorom najprikladniji je model zadruga ili kooperativa, koji će uz javnu financijsku potporu ulagati i u navodnjavanje.

Sve navedeno, uz održivo zbrinjavanje poljoprivrednog otpada (biomasa, bioplin), otvara perspektivu razvoja novih proizvodnih postrojenja i opreme za zaštitu i očuvanje zdravog i čistog okoliša. To uključuje primjenu novih znanja i tehnologija, pa neizbježno zahtjeva i nove obrazovne programe. Moderna poljoprivreda, konvencionalna i organska, danas je interdisciplinarna aktivnost koja sve više primjenjuje i najnovija tehnička rješenja, od vrhunskih materijala do elektroničke kontrole.

Dostupnost prometne infrastrukture temelj je gospodarskog rasta i razvoja, jer zemlju pretvara u privlačno mjesto poslovanja i investiranja. Modernizacija infrastrukture mora biti u funkciji održivog i regionalno uravnoteženog razvoja zemlje i uključenja u zajedničko europsko tržište.

Orijentacija na snažniji razvoj i modernizaciju željezničke infrastrukture, morskih i riječnih luka u odnosu na cestovnu i aerodromsku infrastrukturu (s izuzetkom zračnog transporta izvoznih proizvoda), prvi je preduvjet održivog i kontinuiranog ekonomskog rasta i razvoja naše zemlje. Kako troškovi transporta bitno utječu na opću održivost svake proizvod-

nje, za poljoprivredne i prehrambene proizvode treba ga organizirati tako da se većina svježih proizvoda prodaje što bliže mjestu uzgoja. Time se smanjuje potrošnja goriva i energije uopće.

- **Korištenje obnovljivih izvora energije i vlastita proizvodnja postrojenja, opreme i komponenti**

Uz stalno poticanje energetske efikasnosti *klasičnih* goriva, ekološka održivost proizvodnje i potrošnje energije zahtijeva dostupnost *obnovljivih izvora* izgradnjom novih energetskih postrojenja. Riječ je o iskorištenju energije sunca, svjetla, vjetra, vode, geotermalnih izvora, bio-plina i toplin okoliša (primjenom dizalica topline). Također, treba sustavno razvijati iskorištenje energije biomase putem zbrinjavanja komunalnog otpada i otpada iz poljoprivrede i šumarstva te plantažiranjem novih bio-nasada u granicama koje ne ugrožavaju šume i proizvodnju hrane. Većina spomenutih izvora energije gotovo je besplatna, a raspoloživi su već danas. Kombinacijom svih obnovljivih izvora s mjerama štednje trebalo bi se smanjiti i zamijeniti primjenu fosilnih i nuklearnih izvora energije.

Stimulativnim mjerama porezne i kreditne politike poticati ćemo korištenje obnovljivih izvora energije radi postizanja energetske djelotvornosti i poboljšanja životnog standarda.

Skokoviti privredni rast temeljimo na proizvodnji postrojenja, opreme, dijelova i komponenti za iskorištavanje svih oblika obnovljive energije u novim domaćim tvrtkama. Kako je riječ o industriji koja u globalnim razmjerima bilježi najbrži rast, a tržište se naglo širi, domaća proizvodnja takvih uređaja ima odlične izgleda u zadovoljavanju naših potrebe, ali i na svjetskom tržištu. Ne smijemo dopusti da se trend deindustrijalizacije proširi i na područje u kojemu još uvijek imamo potencijala, a prepuštamo ga uvoznicima. Time će Hrvatska brže i lakše zadovoljiti međunarodne obveze glede ublažavanja i zaustavljanja globalnih klimatskih promjena.

- **Mjere za poticanje energetske efikasnosti i potražnje za opremom uključuju:**

- formiranje namjenskog fonda od prikupljenih povećanih kazni za eko-prekršaje, komunalne prekršaje i sl. iz kojeg bi se povoljnim poduzetničkim kreditima financirala inovativna proizvodnja i otvarala radna mjesta za modernija zanimanja i samozapošljavanje;

- osnivanje poduzetničkih ili bescarinskih zona na državnom zemljištu;
- oslobađanje ili smanjeno plaćanje komunalnih davanja onim proizvođačima koji poštuju ekološke standarde, ne zagađuju okoliš ili za pogon i grijanje koriste obnovljive (vlastite) izvore energije - u kombinaciji s kišnicom kao komunalnom vodom;
- masovna upotreba solarnih kolektora za grijanje, a fotopanela za izvor rasvjete u državnim uredima i uredima regionalne i lokalne samouprave, te javnim ustanovama. Time bi se, uz dugoročne financijske uštede, stimuliralo nove proizvođače i poduzetnike u spomenutim tehnologijama;
- instaliranje tzv. štedljivih žarulja ili LED-svjetiljki u javnoj rasvjeti, koje će uštedjeti znatnu količinu električne energije i značajna financijska sredstva jedinica lokalne samouprave.
- propisivanje i **uvođenje novih standarda u graditeljstvu**. Obvezna primjena izolacijskih materijala pri građenju te konstrukcije koje anticipiraju što manju potrošnju energije, izravno utječu na energetske bilancu zemlje, odnosno smanjuje ukupno potrebnu količinu energije.

Dobro i odgovorno upravljanje javnim službama i infrastrukturom

Kvalitetna infrastruktura preduvjet je svakog razvoja. To su vodoopskrbne, plinske i električne mreže koje moraju biti trajni javni servis. Kvalitetno upravljanje javnim dobrima ne može se ostvariti posvemašnjom privatizacijom koja će javni interes podrediti privatnom, pa i profitu na osnovi monopola. **Država je obvezna uspostaviti odgovorno i kvalitetno upravljanje javnim dobrima i infrastrukturom.**

Štoviše, vode, šume i ostali resursi, pa i na privatnom zemljištu, moraju biti pod zaštitom i kontrolom kao javno dobro. Država može i mora biti dobar gospodar. A dobro gospodarenje javnim dobrima moguće je ostvariti oštrom kontrolom koja podrazumijeva odgovornost državnih službenika (ministara) u najvišoj vlasti ili u upravnim tijelima, punu transparentnost i dostupnost svih podataka o radu, a pretpostavlja i obveznu ostavku ili smjenjivanje zbog svakog težeg propusta ili za nekvalitetan rad infrastrukturnih institucija.

Energetika

Sadašnje stanje:

U dobro uređenoj zemlji energetika je osnova svih strateških i dugoročnih planova. Kod nas je to prepušteno najvećim tvrtkama u toj branši, Ini i HEP-u, a uz njih i brojnim manjim privatnim tvrtkama. Unatoč povremenim kozmetičkim intervencijama države, vidljivo je kako se interesi te poslovne skupine sve manje podudaraju s interesima građana, a usporavaju i razvoj. Preslikava se i pogubni globalni model u kojemu vlasnici izvora i trgovci fosilnim gorivima ne prezaju ni od ucjena ni od ratova.

Kako danas 83 % svih energetske potrebe zadovoljavamo plinom i naftom, svakomu je jasno u kojoj mjeri ovisimo o potresima na svjetskom tržištu.

Pritom se potpuno zanemaruju gotovo neograničene mogućnosti ušteda u trošenju energenata. Naše su građevinske norme uglavnom deklarativne i zastarjele, pa i najnoviji zakoni pokazuju slabo razumijevanje ove teme. U praksi najčešće nedostaju jasni i jednoznačni podzakonski akti, koje bi omogućili brže snalaženje u problematici s kojom se većina projekatata susrela tek nakon diplome.

Hrvatska naprosto nema strategije ni sustavnih odgovora na klimatske promjene i probleme u skoroj budućnosti.

Iako u mogućoj primjeni obnovljivih izvora energije Hrvatska ima značajne komparativne prednosti u odnosu na mnoge razvijene zemlje, naročito velikim brojem sunčanih dana, brojnim i bogatim geotermalnim izvorima i relativno povoljnim lokacijama za korištenje snage vjetrova, nove su tehnologije sustavno zapostavljene, a energetske tehnologije budućnosti prepuštene uvoznicima i stranim koncesionarima.

Agresivna promidžba velikih automobila i potpuni izostanak jasnih ograničenja u gradnji velikih poslovnih objekata, staklenih zdanja i naselja bez ijednog suvremenog tehničkog rješenja za postizanje energetske autonomije, zahtijeva nepotreban uvoz fosilnih goriva i dugoročno zadužuje zemlju. Takvo se stanje može nazvati dramatično neodrživim, a većinu stanovništva ostavlja bez ikakve perspektive i zaštite pred globalizacijskim ucjenama. Jer, s energijom i energentima počinje i završava svako blagostanje.

Stoga i prodaju Ine - s neizvjesnim konačnim rezultatom - smatramo izdajom interesa građana Hrvatske, u čemu su tijekom proteklih desetak godina zdušno sudjelovale obje najveće stranke koje se bore za prevlast u Saboru.

U posljednje dvije godine raste interes stranih ulagača za koncesijsku gradnju vjetro-parkova, a pomalo i za instalaciju fotopanela. Tu nije riječ o pohvalnom napretku prema novim tehnologijama. Riječ je o novoj tržišnoj niši u korist globalnih tvrtki, bez ikakve značajnije koristi za građane. Naime, tvrtka koja dobije koncesiju za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora stječe i status povlaštenog proizvođača električne struje, tj. dobiva pravo na subvencije iz fonda za energetske efikasnosti koji se puni kroz prosječnu cijenu 1 kWh. Kako je uglavnom riječ o stranim tvrtkama koje i u matičnoj zemlji dobivaju

i bonuse za izvoz ili povlaštene kredite za proizvodnju uređaja u području prirodnih ili obnovljivih izvora, hrvatski građani skupo plaćaju tuđi profit. Takav model ne popravlja domaću energetske učinkovitost, a troškovi hrvatskih proizvođača i dalje rastu. Cijenu energije i dalje diktira monopolni distributer HEP, izjednačujući sve izvore (ugljen, naftu, hidro i nuklearnu) na prosječnu cijenu 1 kWh - koju plaćaju svi hrvatski potrošači.

Iako u Republici Hrvatskoj formalno postoje zakonski i podzakonski propisi (od 01.07.2007. godine) koji reguliraju proizvodnju i predaju električne energije u elektrodistribucijsku mrežu - kao npr. u Njemačkoj - stvarna primjena tih propisa ne postoji. Sve je mrtvo slovo na papiru, pa ugovor o otkupu električne energije kod Hrvatskog operatora tržišta energije (HROTE) gotovo nije nemoguće ishoditi zbog golemih birokratski prepreka kojima se koči i guši korištenje obnovljivih izvora energije u Hrvatskoj.

Cilj koji želimo postići:

- **Ostvarenje energetske neovisnosti i efikasnosti** - Zbog povoljnog geografskog položaja Hrvatska ima velike komparativne prednosti u obnovljivim izvorima energije. Iako Hrvatska ima prosječno 2500 sunčanih sati godišnje, što je dvostruko više od europskih zemalja s najvišim postotkom iskorištenja sunčeve energije na svijetu, po primjeni tih tehnologija na samom smo europskom dnu. Hrvatska zasad ima i dovoljno oborina, mnogo pogodnih vjetrovitih lokacija za vjetroelektrane, ali i obilje geotermalne energije u sjevernim kontinentalnim predjelima. Iako je hidropotencijal rijeka uglavnom iskorišten, građevinski lobi gura goleme projekte dvojnog energetske učinka, a velikih šteta u prostoru. Sav taj novac treba usmjeriti u nove tehnologije, a naročito u solarno zagrijavanje vode i fotonaponsku proizvodnju struje. Primjeri Njemačke, Austrije, Španjolske i Portugala jasno pokazuju kako se koriste trajni i besplatni izvori.
- Sunce, vjetar, rijeke i geotermija, tipični za promišljeno iskorištenje dostupnih izvora, s ekonomskog stanovišta nude golemu ekonomsku prednost - jer su besplatni. Cijenu imaju samo uređaji za korištenje, no ona je podjednako velika i kod fosilnih goriva (ugljen, nafta, plin) ili urana. Međutim, u održivim tehnologijama nema skupog vađenja energenta, ni stalnog transporta niti uvoza.
- **Energetskom politikom orijentiranom na obnovljive izvore energije otvoriti hrvatsko gospodarstvo novim tehnologijama i proizvodima 21. stoljeća.** Iz ekonomske krize izlaze najbrže i najlakše ona gospodar-

stva koja prva ostvare tehnološki skok tj. nove tehnologije i nove modele privređivanja. Primjer je i opet Njemačka koja upravo radi tehnološki zaokret u energetici - zatvarajući nuklearne elektrane u korist obnovljivih i prirodnih izvora.

Rješenja koja predlaže Zelena lista

- **rekonstrukcija postojeće centralizirane distributivne mreže** koja je uglavnom zastarjela, s gubicima u prijenosu koji dosežu i 20 posto. Struja se *prikuplja* na jednom mjestu, a zatim prenosi iz jednog centra u najudaljenije krajeve zemlje. Distribucijsku mrežu treba prilagoditi disperziranim manjim izvorima. Fotonaponski paneli na krovovima kuća ili fotonaponske centrale u manjim mjestima, smanjuju opterećenje magistralnih dalekovoda i nude veliku samostalnost lokalnih potrošača. Tehnički i tarifni problemi odavno su riješeni (dijelom i kod nas), pa promjena ovisi o političkoj volji i monopolu dobavljača. Europa nudi uspješne primjere, treba ih samo prilagoditi našim potrebama i uvjetima.
- **Pojačana ulaganja u nove tehnologije koje proizvode opremu ili koriste obnovljive ili prirodne izvore energije, poput sunčeve ili energije vjetra.** U maloj zemlji poput Hrvatske, svako se smanjenje ovisnosti o fosilnim gorivima može pretvoriti u zaokret prema globalno zanimljivijim proizvodnim granama. Svjetski trendovi pokazuju dramatičan bijeg investicija u istraživanje drukčijih izvora energije i tehnologija koje nude brze i velike uštede. Većina tog novca ostaje nam izvan dohvata zbog umreženosti državnih struktura i naftnih ili plinskih moćnika. Nakon privatizacijske katastrofe hrvatske industrije pruža nam se prilika za novi početak.
- **Kroz sustav obrazovanja dosljedno odgajati nove naraštaje u duhu štednje i održivosti u odnosu prema energiji.** Pitanje energetike i *održivo ponašanje* u svim područjima života nije samo pitanje tehničke naobrazbe, već i opće kulture - poput opismenjavanja do funkcionalne pismenosti. Zaostajanje u tom području koje utječe na sva ostala, od poljoprivrede do zdravstva i turizma, izlaže nas ovisnosti o stranim dobavljačima - čak i u proizvodnji jednostavnih solarnih uređaja za vruću vodu i grijanje.
- **Financijske i fiskalne instrumente i tokove novca** kojima upravlja država treba usmjeriti u energetiku i brži razvoj proizvodnje i potrošnje ob-

novljivih energenata. *Zelena lista* zahtijeva **osnivanje domaće banke ili posebnog fonda** za kredite i poticaje proizvođačima i kupcima opreme - na način provjeren u naprednijim zemljama. Također, zahtijevat će razvoj proizvodnje fotonaponskih uređaja, koja u svijetu ima apsolutno i relativno najbrži porast. U takvoj proizvodnji struje već zaostajemo i za manje razvijenijim zemljama.

- **Voda je opće dobro i ne smije se privatizirati.** Da bi se smanjilo energetske ovisnost, treba hitno raščistiti i pitanje vlasništva nad izvorima pitke, mineralne i termalne vode, a ostrim restrikcijama i poticajima pretvoriti rasipnost u štednju. Na to nas obvezuju i međunarodni ugovori o smanjenju emisije CO₂ i metana.
- Koridori za transport plina i nafte preko našeg teritorija nisu nikakav preprek, već riskantan pothvat s dalekosežnim političkim i strateškim implikacijama. Apsolutno je **neprihvatljiva gradnja tankerskog terminala za utovar nafte u Jadranu** (Družba&Adrija).
- **Promjenom i modernizacijom urbanih pravila te primjenom novih standarda, tehnika i materijala u stanogradnji**, dugoročno bismo podigli energetske kvalitete objekata i pripremili se za neizbježnu promjenu klime. Povratak na ranija urbana pravila s manjom izgrađenošću čestica ublažio bi nepovoljne promjene mikroklimе u središtu gradova. Kako već sada trošimo više struje na hlađenje nego li za grijanje, popravila bi se i energetska bilanca. Nedopustivo je da se pogodovanjem tobožnjim *razvojnima* u gradskim središtima prekomjernom gradnjom stvaraju tzv. *vrući otoci*, a stanovnicima u okruženju smanjuje kvaliteta lokacije.
- **Masovna primjena obnovljivih energenata, naročito sunčeve energije u domaćinstvima i stanogradnji, dovela bi do ukidanja postojećih monopola nad energijom i do veće energetske neovisnosti pojedinaca-građana i zemlje u cjelini.** Najveće štete u našoj energetici uzrokuju interesne skupine koje čuvaju monopol nad energentima. Današnja primjena novih tehničkih rješenja posvuda znači i demokratizaciju i uključivanje stanovništva u skrb o energiji. Zahtijevamo o tome slobodan protok informacija, sustavno informiranje stanovništva i uključivanje tih tema u obrazovanje.

Promet

Sadašnje stanje

Izgradnjom mreže autocesta znatno je poboljšana prometna infrastruktura Hrvatske, no pritom se pogodovalo transportu s najštetnijim utjecajem na okoliš. Cestovni transport uzrokuje najvišu relativnu potrošnju energije po količini prevezenog tereta i osoba, a ovisi isključivo o naftnim derivatima. Time se istodobno zagađuje zrak, tlo i voda u predjelima uz cestu, povećava se ovisnost o uvoznom gorivu, a pojačava se i štetne klimatske promjene.

Velik dio cesta ekonomično je iskorišten samo tijekom turističke sezone (koja je, k tome, u Hrvatskoj vrlo kratka), a kamionski prijevoznici i dalje opterećuju stare cestovne pravce.

Željeznički transport je žrtva dugogodišnjeg nemara u održavanju i razvoju, te posve neprimjereno podređen kriteriju isplativosti. Riječ je o državnom poduzeću s lošim upravljanjem i netransparentnim trošenjem javnog novca.

Zbog nedostatka javnog prijevoza u naseljima te u lokalnom i regionalnom povezivanju ruralnih naselja i gradova, ljude se sustavno drži u ovisnosti o automobilu. U većim gradovima sa sporim i nepouzdanim javnim prijevozom građani neizbježno ovise o privatnom automobilskom prijevozu. Loše gospodarenje prostorom i nestručno organiziranje prometa i javnih zadržaja izaziva trajno zagušenje gradskih središta, visoku razinu buke i onečišćenje zraka. Skupi građevinski zahvati pod izlikom poboljšanja stanja, pogoduju samo građevinskim tvrtkama i netransparentnoj naplati svih mogućih nameta na vlasnike vozila. Time se u gradovima stvaraju dodatna parafiskalna opterećenja, bez vidljivog učinka na kvalitetu prometa.

Ciljevi i mjere

Strategija prostornog razvoja, odgovarajuća zemljišna politika i prometna politika, tri su međusobno uvjetovane politike s golemim utjecajem na kvalitetu života. Građanke i građani ovise o njima ekološki, socijalno, kulturno i ekonomski, pa loše gospodarenje prostorom izravno i posredno upravlja i životom na nekom području. Prometna politika koju zastupa *Zelena lista* zasniva se na selektivnom pristupu cestovnom prometu, na obnovi, modernizaciji i ubrzanju željezničkog transporta te boljoj prometnoj povezanosti svih naselja u zemlji.

U gradovima zagovaramo supstituciju privatnog prijevoza javnim te poticanje upotrebe bicikla.

Nakon golemih ulaganja u autoceste - s dugoročnim posljedicama na zaduženost zemlje i ovisnost o građevinskoj braši - nužno je dovršiti postojeću mrežu, čime bi se osigurala njezina optimalna iskoristivost.

Zelena lista odbacuje nove investicije koje nisu vođene logikom prometne efikasnosti već političko-reprezentativnom simbolikom, poput mosta Komarna-Pelješac. U produženju autoceste prema Pločama, Dubrovniku i hrvatsko-crnogorskoj granici, rješenje treba naći u obostrano prihvatljivom aranžmanu s Bosnom i Hercegovinom, ali i s Europskom unijom. Rješenje treba tražiti i u sklopu šire regije i u specijaliziranim fondovima, a ne zaduživanjem svih hrvatskih građana komercijalnim kreditima stranih banaka.

Zelena lista se oštro protivi davanju postojećih autocesta u koncesiju privatnim koncesionarima. Tu namjeru aktualne vlade smatramo štetnim političkim činom za trenutno krpanje državnog proračuna. Dugoročno, otplate dugova ostaju državi (i građanima), a privatni koncesionari prebacuju troškove održavanja autocesta na porezne obveznike. Primjer *istarskog ipsilona* i tunela Učka te *AC Macelj* najbolje otkrivaju takvu štetnu politiku. Ako nema drugog izlaza, povećane cestarine treba ubirati država i time otplaćivati skupe kredite. Pritom treba izvršiti temeljitu reorganizaciju državnih tvrtki HAC i HC jer u njihovom dosadašnjem lošem poslovanju leže razlozi skupoće autocesta.

Zelena lista smatra da 30-godišnja koncesija na zagrebački aerodrom ne može biti pokretač hrvatskog gospodarstva. Prometna infrastruktura je dio nacionalnog bogatstva zemlje i ne smije otuđivati ili davati na korištenje nekom drugom. Riječ je o megalomaniji i pogodovanju građevinskim poduzetnicima. Zagrebačka zrakoplovna luka odavno je propustila priliku da postane regionalno čvorište, a sadašnji i budući promet putnika - čak i u ljetnim mjesecima - može se znatno unaprijediti mnogo skromnijim zahvatima, s manje novca i više pameti.

Smatramo da se u oba slučaja radi o upravljačkoj nesposobnosti vladajuće strukture koja je neproizvodno potrošila sve preuzete kredite, a visoku cijenu te rabote prebacuje na građanke i građane Hrvatske kroz povećane cijene cestarina i vozarina. Takvo ponašanje i štetno planiranje treba spriječiti.

U prometnoj politici Hrvatske prednost treba dati obnovi i razvoju **željezničke mreže**. Za razliku od skupe autoceste prema Dubrovniku, koja će još dugo biti

prometno slijepo crijevo, novu željezničku prugu treba izgraditi barem prema Rijeci, a ubrzati sve pravce koji nas povezuju sa zapadnom i jugoistočnom Europom. Održavanje željezničkih veza ne smije biti podređeno rentabilnosti, već prometnoj djelotvornosti. Stanovništvu i privredi treba ponuditi povoljnu zamjenu za cestovni promet.

Za kamionski transport treba propisati obvezno korištenje autocesta na svim relacijama na kojima postoje takve ceste. Po potrebi, mogu se sniziti cestarine, a rentabilnost autocesta osigurati povećanim ukupnim iskorištenjem. Teške tranzitne kamione treba prevoziti željeznicom uz adekvatnu naplatu.

I najmanjim naseljima treba osigurati dvosmjerni **javni prijevoz** više od jednom dnevno, kako se stanovnicima bez automobila ne bi oduzela slobode kretanja i pristupa sadržajima zbog kojih moraju putovati u gradove.

Jedina prikladna prometna politika za veće gradove pretpostavlja **razvoj javnog prometa**, prvenstveno šinskim vozilima ili trolejbusima. Automobil nije prometno sredstvo kojim se rješava prometna povezanost u gradu, a gradski prostor ne može zadovoljiti *potrebe automobila*. Automobil je sredstvo destrukcije gradskog prostora, sredstvo ekološkog onečišćenja i socijalne dezintegracije. U obveznim pravilima prostornog planiranja u gradskim središtima ne smije se dopustiti gradnja javnih garaža. Garaže i čuvana parkirališta pripadaju obodnom gradskom pojasu, a brzi ih javni prijevoz povezuje sa središtem.

Sustav tarifa javnog gradskog prijevoza i prigradskih željeznica treba objediniti u jedinstvene tarifne zone, a naplatu putem voznih karata koje plaćaju putnici trebale bi se postupno zamijeniti besplatnim javnim prijevozom. Vozarine bi se mogle naplaćivati direktnom naplatom od poslodavaca razmjerno broju zaposlenih te iz školskih, socijalnih i mirovinskih fondova za srednjoškolce, studente, nezaposlene i umirovljenike, odnosno iz gradskih i općinskih proračuna.

Taksi služba bi se morala tretirati kao dio javnog gradskog prijevoza i osloboditi poreznih opterećenja. Ona bi se morala demonopolizirati dodjelom koncesija većem broju prijevoznika, čime bi se bitno snizile cijene i posredno utjecalo na smanjenje automobilskog prometa.

Na svim gradskim prometnicama mora se osigurati regulacija za **nesmetan i bezopasan promet biciklima**, te oprema za njihovo sigurno parkiranje.

Kretanju osoba s invaliditetom treba posvetiti posebnu pažnju općom obvezom uklanjanja barijera za kolica, kako na pristupima zgradama, tako i na jav-

nim prostorima - ulicama, trgovima i parkovima. Gradovi moraju ustrojiti stalnu prijevoznu službu s vozilima za osobe s poteškoćama u kretanju. Semafore moraju imati zvučnu signalizaciju za slijepe osobe.

Treba podupirati promotivno-edukativne aktivnosti nevladinih organizacija koje promiču navike korištenja javnog prometa, bicikla i pješaćenja gradom.

Također, zagovarati ćemo alternativne prometne usluge na osnovi solidarnosti, odavno poznate u svijetu. *Zelena lista* će razraditi projekt - *Zelena naljepnica*. U suradnji s MUP-om izdavat će se naljepnice onim vlasnicima automobila koji su voljni svojim vozilom povesti susjede i sugrađane do najbližeg zajedničkog cilja vožnje. Takvi će vozači uživati olakšice pri registraciji vozila i mogućnost posebnog osiguranja.

Kontrola industrijskog zagađivanja okoliša

Sadašnje stanje

Zakonska zaštita okoliša i zdravlja ljudi od zagađenja iz industrijskih postrojenja manjkava je i nedovoljna, ispod današnjim europskih standarda. Najgore je što se u praksi ne poštuju ni postojeći propisi;

Inspeksijske službe razdijeljene su u nekoliko institucija, loše su koordinirane, s nedovoljnim ljudstvom, opremom i ovlaštenjima, sputane pritiscima;

Sudovi su spori, kazne nedovoljne, često dolazi do zastare;

Političari i državne institucije u pravilu štite interes kapitala, uz poznatu socijalnu demagogiju kako ljudi moraju raditi, pa makar i na štetu okoliša i zdravlja;

Uz političku zaštitu, vlasnici i management štede na osnovnim uređajima i procedurama zaštite, zataškavaju incidente, ne provode sanaciju, ne isplaćuju odštetu;

Pozivanjem na poslovnu tajnu izigrava se ustavno pravo na pristup informacijama;

Država je sasvim nedjelotvorna u izricanju kazni industrijskim zagađivačima, a istodobno ne uvodi ni poticajne mjere;

Očekivani razvoj sljedećih godina

Hrvatska industrijska proizvodnja danas je na vrlo niskoj razini. No, postoji nada i neke naznake da bi se takva situacija mogla promijeniti u doglednoj budućnosti. Dok postoji sjećanje i navike iz doba prije uništenja industrije uvozom i trgovinom, logično je očekivati pojavu investicija u industriju i rast proizvodnje.

Zelena lista podržava i priželjkuje takav razvoj, uz uvjet da se odvija u širokom okviru nužne ekološke održivosti. U kontroli industrijskih postrojenja sad je pravi trenutak da se napuste dosadašnje navike i svim investitorima nametnu strogi kriteriji zaštite okoliša i zdravlja radnika i stanovništva.

To treba uključiti i sustav poticajnih mjera za razvoj čišće proizvodnje. Potrebne su zakonodavne promjene, šira politička akcija i uključivanje građana.

Rješenja koja će potaknuti Zelena lista

- Ograničiti mogućnost prikrivanja podataka pod izgovorom poslovne i druge tajne;
- U potpunosti oživotvoriti Aarhusku konvenciju;
- Integrirano sprečavanje i nadzor zagađenja u skladu s Direktivom 96/61/EZ (direktiva IPPC), **uz dosljedno provođenje načela zagađivač plaća** i načela *preventivnog sprečavanja* zagađivanja kad god je moguće.
- Znatno ojačati inspekcijske službe i omogućiti višestruku kontrolu unutar službi. U skladu s direktivom IPPC, integrirati sada odvojeni nadzor emisija u zrak, vodu i tlo;
- Izrađivati neovisne i javne strategijske studije utjecaja na okoliš uz obveznu antikorupcijsku provjeru svih sudionika projekta;
- Pospješiti pravičnu odštetu oštećenima, uz odgovarajuće kazne počiniteljima.
- Poticati i podržavati programe proizvodnje koja ničim ne šteti okolišu.
- Poticati i podržavati građanske inicijative i udruge za zaštitu okoliša.

ZELENA LISTA

STRANKA ZA SIGURNU BUDUĆNOST

**JER SVAKI RAST NE ZNAČI
RAZVOJ I NAPREDAK!**

**JER SE KLIMATSKE PROMJENE
DEŠAVAJU SVIMA!**

JER JE ČOVJEK VAŽNIJI OD NOVCA!

**JER, AKO SU NAŠOJ DJECI
UKRALI BUDUĆNOST,
POKUŠAJMO JE OSIGURATI
BAREM NAŠIM UNUCIMA!**

Misli zeleno!

www.zelena-lista.hr